

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΗ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΜΕΡΑΣ

Αλέξανδρος Κιουπκιολής: Αυτό θα το «βγάλουμε» γιατί μας ενδιαφέρει αυτή η συζήτηση, αν δεν έχετε κάποια αντίρρηση. Και η κάθε ομάδα θα έχει ένα άτομο που θα κάνει την αναφορά για το τι είπανε για τις θεματικές που έχει. Και καλό είναι, επειδή αυτά καταγράφονται, το άτομο από κάθε ομάδα που θα λέει ότι είπαμε, να λέει και τις θεματικές που είχανε.

Αιμιλία Βουλβούλη: Λοιπόν, εμείς συζητήσαμε την έννοια της κυκλικής οικονομίας ανοικτού κώδικα και τη σχέση των κοινών και της αγοράς, τα οικοσυστήματα κοινών και τις δικτυώσεις, τον ορισμό των κοινών, όπου ξεκινήσαμε από τα ψηφιακά κοινά και μετά το προχωρήσαμε λίγο παρακάτω, στις διαφορές ανάμεσα στους συνεταιρισμούς και [τα] κοινά, τα κοινά και περιστάσεις επείγοντος, και τα κοινά και κλίμακα...και καταλήξαμε σε τρία σημεία και τρεις προτάσεις. Το πρώτο σημείο είναι ότι η ενίσχυση των δικτυώσεων γίνεται με το να μετατραπεί σε κοινό η τεχνογνωσία (1) του τρόπου παραγωγής των προϊόντων και, για παράδειγμα, μας έδωσε ο Βασίλης [Κωστάκης] το L'Atelier Paysan, και (2) ο τρόπος οργάνωσης του οργανισμού, και για παράδειγμα μας έδωσε ο Βασίλης το Enspirale. Αυτό είναι το ένα σημείο. Το δεύτερο σημείο στο οποίο καταλήξαμε είναι να ορίσουμε τι είναι τα κοινά και τι είναι το digital, γιατί η ερώτηση μου ήταν αν το sarantaporo.gr θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ένα ψηφιακό κοινό. Και για να ορίσουμε τι είναι αυτά, δεν μπορεί να δοθεί ένας κοινός ορισμός, ο οποίος θα είναι ένα σημείο αναφοράς για όλους οι οποίοι ασχολούνται με τα κοινά. Σημασία έχει το δικό σου σημείο αναφοράς, δηλαδή τι μελετάς, ποια είναι η κοινότητα που μελετάς, και δεύτερον, [ποιός] είναι ο αποδέκτης της γνώσης αυτής που θέλεις να μοιραστείς...συνεχίζω; Κατανοητό; Ωραία. Και όσον αφορά τα κοινά και περιστάσεις επείγοντος, σ' αυτό το οποίο συμφωνήσαμε είναι ότι είναι προνομιακό πεδίο οι καταστάσεις επείγοντος για την δημιουργία κοινών, αλλά δεν προκύπτει από μόνο του, θα πρέπει να έχει υπάρξει ήδη μια προεργασία και μετά, σε μια κατάσταση επείγοντος, αυτή η προεργασία να μετασχηματιστεί σε ένα κοινό. Σε όποια από αυτά θέλετε εξηγήσεις [και] λεπτομέρειες, μπορούμε να επεκταθούμε, είτε εγώ είτε αυτοί που το συζητήσαμε.

A. Κιουπκιολής: ...τι λέτε να κάνουμε τώρα; Να κάνουμε 5-6 λεπτά ερωτήσεις πιθανά πάνω σε αυτό; Γιατί έχουμε ακόμα τον μισό χρόνο.

A. Βουλβούλη: Ναι!

A. Κιουπκιολής: OK.

A. Βουλβούλη: Θα ήθελα, για παράδειγμα, να σας πούμε πώς μπορεί να μετατραπεί σε κοινό η τεχνογνωσία του τρόπου παραγωγής με βάση το παράδειγμα του L'Atelier Paysan;

A. Κιουπκιολής: Πες, ναι.

A. Βουλβούλη: Να μας πει ο Βασίλης το παράδειγμα του L'Atelier Paysan, δηλαδή πώς μπορεί να μετατραπεί σε κοινό η τεχνογνωσία του τρόπου παραγωγής των προϊόντων. Βασίλη, πες μας πώς το κάνει το L'Atelier Paysan αυτό!

Βασίλης Κωστάκης: Αναφερθήκαμε στο παράδειγμα των L'Atelier Paysan, που είναι ένας συνεταιρισμός αγροτών και κατασκευαστών-μηχανικών, τελοσπάντων, που κατασκευάζουν αγροτικά μηχανήματα στη Βόρεια Γαλλία για να δείξουν ότι υπάρχουν πάρα πολλές ομάδες οι οποίες παράγουν κοινά ή ψηφιακά κοινά -αυτό είναι άλλο θέμα συζήτησης όπως υπονόησε η Αιμιλία [Βουλβούλη] προηγουμένως- λοιπόν, οι οποίες ομάδες έχουν τη θέληση να μοιράζονται, λεν ότι μοιράζονται [και] ότι παράγουν κοινά και είναι θιασώτες της ανοικτότητας. Στην πραγματικότητα, όμως, μην καταγράφοντας [και] μην τεκμηριώνοντας με έναν τρόπο επικοινωνήσιμο το τι έχουν παράξει, επί της ουσίας περιορίζουν τη διάχυση και την ανοικτότητα...και την κλίμακα. Δηλαδή, για παράδειγμα, πώς μπορεί ένα συγκεκριμένο αγροτικό μηχανήμα που φτιάχνει το Open Source Ecology στην πραγματικότητα...γιατί εμείς έχουμε προσπαθήσει στα Τζουμέρκα να κατασκευάσουμε μηχανήματα που φτιάχνουν ομάδες που κατά τ' άλλα αυτο-αποκαλούνται ανοικτές και commons, τελοσπάντων, κι έχουμε δει ότι δεν μπορούμε να το κάνουμε αυτό στην πράξη, γιατί δεν έχει γίνει σωστή τεκμηρίωση ή γιατί έχει γίνει μια παρωχημένη τεκμηρίωση και η κατάσταση είναι διαφορετική κτλ.

Οπότε αυτό είναι ένα βασικό πρόβλημα, και οι L'Atelier Paysan είναι μια από αυτές τις ομάδες που κάνουν πολύ σοβαρή δουλειά στην τεκμηρίωση. Δηλαδή, αντί να πάνε πέντε βήματα μπροστά, λένε όχι θα πάμε τέσσερα και το ένα βήμα θα σταθούμε για να δούμε τι κάναμε για να το καταγράψουμε για να μπορεί πραγματικά αυτό να αναπαραχθεί και να προσαρμοστεί αλλού. Και το ίδιο πράγμα αφορά τον τρόπο οργάνωσης σε ένα άλλο εγχείρημα, την Enspirial στη Νέα Ζηλανδία, όπου αυτή η ομάδα πάντα προσπαθεί να καταγράψει με ένα πολύ συστηματοποιημένο και καθαρό τρόπο το πώς οργανώνεται εσωτερικά για να πετυχει με έναν χρηματικά-οικονομικά βιώσιμο τρόπο τους στόχους της, μη θυσιάζοντας την ανοικτότητα και την δυνατότητα διαμοιρασμού της αξίας αυτού που παράγει. Κι έχει έναν ιστότοπο, έχει βιβλία, έχει εικόνες, έχει -όπως θα μπορούσε να κάνει, ας πούμε, και η Αναπτυξιακή Καρδίτσας- να καταγράψει με πολύ σοβαρό τρόπο κι επικοινωνήσιμο όμως τρόπο...όχι να γράψει ένα βιβλίο 600 σελίδων που στην πραγματικότητα είναι πολύ δύσκολο κάποιος να το διαβάσει και να το κατανοήσει. Αυτό που κάνει είναι για να μπορεί κάποια άλλη ομάδα κάπου αλλού να εμπνευστεί, να κρατήσει πράγματα από αυτά.

A. Βουλβούλη: Και να συμπληρώσω τώρα εγώ εδώ ότι αυτό το πρώτο σημείο μας απαντά στο [ερώτημα] B1, δηλαδή στην κυκλική οικονομία ανοικτού κώδικα και στη σχέση κοινών και αγοράς, στα οικοσυστήματα κοινών και στις δικτυώσεις, όπως επίσης στα κοινά και στην κλίμακα. Κι επιμείναμε ότι μάλλον δεν είναι τόσο αναγκαίο να γίνει scale-up όσο scale-wide. Δηλαδή το ζήτημα δεν είναι το οικοσύστημα συνεργατισμού Καρδίτσας να μεγαλώσει, αλλά να γίνουν και άλλα τέτοιου είδους οικοσυστήματα.

A. Κιουπκιολής: Scale-out.

B. Κωστάκης: Ορίστε;

A. Βουλβούλη: Scale-out λέει ο Αλέξανδρος [Κιουπκιολής], όχι scale-wide.

B. Κωστάκης: Θα ξέρει καλύτερα, εγώ στο paper αυτό που [έγραψα]....

A. Κιουπκιολής: Όχι, για τον όρο λέω...

B. Κωστάκης: Δεν τον ήξερα τον όρο αυτό, scale-wide έγραψα. ΟΚ, ακόμα καλύτερα για να τον μάθω γιατί δεν ξέρω τόσο καλά αγγλικά.

A. Βουλβούλη: Πώς θα το μεταφράζαμε αυτό το scale-wide στα ελληνικά;

A. Κιουπκιολής: Οριζόντια επέκταση.

Θ. Καρυώτης: Πολλαπλασιασμός, όχι μεγέθυνση.

A. Κιουπκιολής: Και αυτό: πολλαπλασιασμός.

B. Κωστάκης: Εγώ για αυτό Αλέξανδρε δεν είχα σκεφτεί το scale-wide γιατί...μη γνωρίζοντας σε βάθος τις έννοιες, λέω scale-out σημαίνει να γίνει μια κλίμακα έξω απ' αυτό που τέλος πάντων...

A. Κιουπκιολής: Εγώ το έχω βρει αυτό, αλλά δεν έχει σημασία...με αυτή την έννοια.

Βασίλης Κωστάκης: ...ότι μπορείς να 'χεις μικρές ομάδες, οι οποίες δραστηριοποιούνται για να λύσουν τοπικά προβλήματα, ενώ ταυτόχρονα είναι παγκόσμια διασυνδεδεμένες.

A. Κιουπκιολής: Ωραία...Ποιος έχει ανοικτό το μικρόφωνο ή ποια;

A. Βουλβούλη: Εγώ.

A. Κιουπκιολής: Τελοσπάντων...λοιπόν, μπορούμε να πάμε τώρα στην επόμενη ομάδα [A].

Θοδωρής Καρυώτης: Λοιπόν, το θέμα μας ήταν η συλλογική υποκειμένη, η πολιτική σύνθεση και τα κριτήρια συμπερίληψης στον αντι-ηγεμονικό πόλο. Το πρώτο θέμα μας φάνηκε πάρα πολύ αφηρημένο και χαοτικό, οπότε η κουβέντα μας ήταν το ίδιο αφηρημένη και χαοτική. Δεν μπορώ να σας μεταφέρω κάποια συγκεκριμένα συμπεράσματα, απλά πάνω-κάτω τι συζητήθηκε και πως. Καταρχήν, όσον αφορά το συλλογικό υποκειμένο, συζητήσαμε γύρω από τη δυσκολία συγκρότησης ενός συγκεκριμένου πολιτικού υποκειμένου τη στιγμή που έχουν εγκαταλειφθεί οι παραδοσιακοί και δομημένοι τρόποι οργάνωσης, ότι αυτό το εφήμερο δυσκολεύει τη πολιτική συγκρότηση. Μιλήσαμε μετά για τη κρίση ταυτοτήτων.

Για παράδειγμα, η κρίση στην Ελλάδα δημιουργεί ευκαιρίες για πολιτική συγκρότηση και είπαμε ότι αυτές οι κρίσεις δεν έχουν τελειώσει, ξαναέρχονται, και ότι είναι απαραίτητο εκείνη τη στιγμή να υπάρχουν απαντήσεις και να αδράξουμε τις ευκαιρίες. Αναρωτηθήκαμε μετά πώς ανοίγουμε δρόμο, πώς ανοίγουν δρόμο τα commons στον κυρίαρχο πολιτισμό, στη φιλελεύθερη δημοκρατία και πώς συναρμόζουν με έννοιες όπως τα δικαιώματα, η ιδιοκτησία, κτλ. Αυτό που είδαμε είναι ότι πολλές φορές τα εγχειρήματα των κοινών χαρακτηρίζονται από αυτο-αναφορικότητα και ότι νομίζουν ότι τα ίδια μπορούν να θέσουν την ατζέντα, ενώ στην πραγματικότητα η ατζέντα έχει τεθεί από άλλους. Υπάρχει μία κυρίαρχη ατζέντα και μιλήσαμε για την ανάγκη να έχουμε μια συστηματική τριβή με αυτή

την κυρίαρχη ατζέντα, δηλαδή να μπορούν τα commons να μπουν στον δημόσιο διάλογο. Είπαμε, λοιπόν, πώς τα commons πολύ συχνά λειτουργούν ως τρόπος ανανομηματοδότησης των κυρίαρχων νοημάτων -για παράδειγμα, το θέμα της ιδιοκτησίας- και ως στρατηγική αναφέρθηκε αυτό που ονομάσαμε δημιουργία προγεφυρωμάτων, δηλαδή προτάσεις για λύσεις που στηρίζονται στα κοινά πάνω σε προβλήματα της κυρίαρχης πολιτικής κουλτούρας και της κυρίαρχης οικονομίας.

Όσον αφορά την πολιτική συγκρότηση, συζητήσαμε για το θέμα του θεσμικού. Διαπιστώσαμε ότι στην Ελλάδα υπάρχει έντονη δυσπιστία προς το θεσμικό και υπάρχει μια προτίμηση των άτυπων μορφών οργάνωσης, το οποίο θα πρέπει να λάβουμε υπόψιν μας τη στιγμή που θα μιλάμε για πολιτική συγκρότηση...μάλλον συμφωνήσαμε όμως ότι τελικά η πιο τυπική συγκρότηση προσφέρει μια σταθερότητα. Συμφωνήσαμε ότι δεν βλέπουμε εφικτή αυτή τη στιγμή μια συγκεκριμένη πολιτική οργάνωση, μια συγκεκριμένη συγκρότηση ενός συντονιστικού ή οργανωτικού φορέα των κοινών. Είπαμε επίσης ότι όσον αφορά το ποιοι θα συμπεριλαμβάνονται και ποιοι όχι, ότι πολύ συχνά είναι απαραίτητη η δημιουργία έστω πρόσκαιρων συμμαχιών γύρω από σημαντικά ζητήματα, και συζητήσαμε μετά για τον φιλελευθερισμό και σε ποιον βαθμό μπορούμε να συνομιλήσουμε μαζί του, [και] να δημιουργήσουμε μέτωπα και με το πρόσφατο παράδειγμα του μετώπου ενάντια στον φασισμό στην Ελλάδα.

Όσον αφορά συγκεκριμένες προτάσεις, πήγαμε λίγο κάπως στο πιο απτό και συγκεκριμένο. Είπαμε ότι αυτό που θα ήταν απαραίτητο είναι να ενισχύσουμε αυτή τη στιγμή τα κοινά στο δημόσιο διάλογο για να δημιουργήσουμε μια αναγνωρίσιμη ταυτότητα γύρω από τα κοινά. Και για να γίνει αυτό, θα πρέπει να έχουμε μια συστηματική [και] μια σταθερή παραγωγή λόγου με συγκεκριμένο branding, δηλαδή με συγκεκριμένο αναγνωρίσιμο τρόπο γύρω από τα κοινά, να έχουν σημαία δηλαδή τα commons έτσι ώστε να διεισδύσει ο λόγος των commons στον δημόσιο διάλογο, και για να γίνει αυτό έπρεσαν διάφορες ιδέες. Η μία είναι να δημιουργηθεί ένα think-tank το οποίο να έχει τον ρόλο του μεσολαβητή ανάμεσα στο Κράτος και τα εγχειρήματα των commons, δηλαδή να μπορεί να μεταφράζει τις ανάγκες και τις προτάσεις των εγχειρημάτων των κοινών σε πιο θεσμική γλώσσα ή σε προτάσεις νόμου. Αλλά είπαμε επίσης ότι είναι εξίσου σημαντικό να υπάρχει και η αντίθετη διαδικασία, δηλαδή μετάφραση της γλώσσας των κοινών σε απλό καθημερινό λόγο, δηλαδή να απλοποιήσουμε τον λόγο μας, να αποθεωρητικοποιήσουμε, να διασπείρουμε παραδείγματα, να απαντήσουμε με συγκεκριμένο τρόπο σε καθημερινές ανάγκες. Και αναρωτηθήκαμε αν αυτές οι δύο διαδικασίες, δηλαδή η διάδοση του λόγου των κοινών προς τα πάνω και προς τα κάτω, αν μπορούν να γίνουν από την ίδια οργάνωση, από τον ίδιο φορέα ή αν θα χρειαστούν διαφορετικοί φορείς για αυτά. Είμασταν ελαφρώς εκτός θέματος, αλλά ήταν χαοτικό το θέμα μας.

A. Κιουπκιολής: Ευχαριστούμε πολύ. Θα δείτε ότι υπάρχει σημαντική επικάλυψη με τα δικά μας [συμπεράσματα] στις θεματικές που πιάσατε. Αλλά...οι απαντήσεις μας δεν αποκλίνουν, αλλά δεν είναι και οι ίδιες. Δηλαδή είπαμε κάποια άλλα πράγματα επιπλέον. Αλλά νομίζω είναι πολύ ενδιαφέροντα. Άρα τώρα θέλετε να κάνετε κάποιες λίγες ερωτήσεις σ' αυτά για δυο-τρια λεπτά;

Θ. Καρυώτης: Αν κάποιος από την ομάδα πιστεύει ότι έχω αφήσει κάτι απ' έξω γιατί ήταν δύσκολη η διαδικασία της σύνθεσης.

Ακροατήριο: Για το think-tank που αναφέρατε, που θα μεσολαβεί μεταξύ των κοινοτήτων κοινών και των θεσμών ας πούμε...αυτό το think-tank πώς θα συγκροτείται, πώς το σκεφτήκατε; Γιατί θα μπορούσε να λειτουργεί σαν μια διαδικασία...Πώς μπορεί να γίνει bottom-up;

Γιώργος Παπανικολάου: Τώρα...η διαπίστωση ήτανε απλή. Βλέπουμε ότι υπάρχουν εγχειρήματα και υπάρχουν εγχειρήματα που προχωράνε, έχουν μια πιο μακροχρόνια παρουσία ή διεκδικητικά εγχειρήματα π.χ. στον ελληνικό δημόσιο χώρο κτλ. Πάρα πολλά απ' αυτά τα εγχειρήματα φτάνουν σ' ένα σημείο ωριμότητας να έχουν διαπιστώσει τα πραγματικά προβλήματα και πώς αυτά εμπλέκονται μέσα στους θεσμούς. Άρα αυτό είναι το πρώτο βήμα για να προχωρήσεις στο να κάνεις την αντι-πρόταση. Λοιπόν, υπάρχουν τέτοια πράγματα που ωριμάζουν αλλά δεν φτάνουν στο τέλος της ωρίμασης, που σημαίνει ότι χρειάζονται κάποια resources για να μπορέσουν να κατασκευάσουν συνεκτικά κείμενα τα οποία θα μπορούσαν να πιέσουν σε θεσμικό επίπεδο πολύ πιο αποτελεσματικά.

Άρα, στον βαθμό που θα μπορούσαν να υπάρχουν κάποια resources, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί μια τέτοια μορφή οργάνωσης. Τώρα, ακριβώς τι θα 'ναι, αν θα 'ναι ΑΜΚΕ, αν θα 'ναι ένα ινστιτούτο που θα έχει ένα τέτοιο πρόταγμα κτλ. Το ερώτημα είναι αν αυτό το ινστιτούτο κάνει και το backwards, δηλαδή απλοποιεί αυτά τα πράγματα για να τα δείξει προς τα κάτω, να δημιουργήσει κάτι που καμιά φορά το κάνουν και τα πολιτικά κόμματα αυτό έτσι κι αλλιώς, αλλά, θέλω να πω, να απλοποιήσει κάποια πράγματα προς το ευρύ κοινό, είναι ένα ερώτημα, θα μπορούσε να 'ναι κάποιο άλλο οργανωτικό σχήμα. Γενικά, νομίζω, και διόρθωσε με αν κάνω λάθος, εμείς δεν φανταστήκαμε κάποιο καινούργιο οργανωτικό σχήμα, δηλαδή φανταζόμαστε περισσότερο υπάρχοντα θεσμικά σχήματα, δηλαδή δεν θεωρούμε ότι από αυτά που συζητήσαμε μπορούμε να φανταστούμε ένα καινούργιο θεσμό...Υπάρχουν δηλαδή think-tanks, ινστιτούτα, πολιτικά κόμματα, υπάρχουν διάφοροι θεσμοί [π.χ.] επιχειρήσεις, δηλαδή δεν μπορέσαμε να σκεφτούμε ότι μπορούμε να συστήσουμε κάτι τελείως πρωτότυπο. Αλλά μας ενδιαφέρει περισσότερο η αλληλεπίδραση κλασικών οργανωτικών μορφών.

Δώρα Κοτσακά: Να πω ότι ο προβληματισμός αυτός είναι πολύ εύλογος, δηλαδή υπάρχει όντως η ανάγκη οργάνωσης του πεδίου σε μια πιο οργανωμένη [και] πιο συγκροτημένη μορφή εκπροσώπησης και συνομιλίας που θα μπορεί να κάνει αυτή τη σύνδεση με τους θεσμούς...η ανάλυση ήδη υπάρχει, το θέμα είναι όμως το πώς θα συγκροτηθεί αυτό είναι πολύ μεγάλης σημασίας για το πώς θα λειτουργεί και τελικά τι σκοπούς θα έχει και τι αποτέλεσμα θα έχει, δηλαδή θα πρέπει να υπάρχει μια σύνδεση με το πεδίο.

Γ. Παπανικολάου: Δεν είναι αστροφυσική, δηλαδή πάρε τι κάνει η κεντρο-αριστερά και η «Ανανέωση» που πασάρει τα νομοσχέδια στον Μητσοτάκη, έτσι;

Ανδρέας Τάκης: Η «Ανανέωση» είναι η κεντρο-αριστερά;

Γ. Παπανικολάου: Η κεντρο-δεξιά. Εντάξει, θέλω να πω τα ορφανά του Σημίτη είναι ας πούμε...ο Δασκαλόπουλος και...καταλαβαίνεις. Λοιπόν, θέλω να πω ότι αυτά είναι κλασσικά σχήματα...προφανώς μπορείς να βάλεις κάποιες διαδικασίες λίγο πιο συμμετοχικές ας πούμε, αλλά δεν είναι ένα απεριόριστα καινοτόμο πεδίο, έτσι; Και το δεύτερο που είπαμε, και τελειώνω με αυτό, είναι ότι γενικά το πρόβλημα είναι ότι δεν κρατάει κάποιος το σημαϊάκι, ακόμα και αν είναι ένας ταπεινός λόγος, δηλαδή δεν υπάρχει κάτι αναγνωρίσιμο σε συλλογικό επίπεδο. Θα μπορούσε αυτό να είναι ένα περιοδικό, θα μπορούσε να 'ναι ένας χώρος, το είπαμε ως χώρος συνεχούς παραγωγής λόγου που είναι αναγνωρίσιμος. Και το αφήνω λίγο στη φαντασία σας αν θα 'ναι ένα περιοδικό, αν θα 'ναι ένα τέτοιο ή κάτι άλλο.

Α. Κιουπκιολής: Ευχαριστώ. Θέλει να μιλήσει ο Χρήστος [Γιοβανόπουλος] λίγο.

Χρήστος Γιοβανόπουλος: Σε σχέση με αυτό που συζητάτε, εμένα μου φαίνεται ότι υπάρχει μια αντίφαση που πρέπει να πάρουμε υπόψιν μας και να δούμε πώς μπορεί να λυθεί όταν, από τη μια [πλευρά], διαπιστώνετε μια αδυναμία για μια διαδικασία πολιτικής ενοποίησης ή κοινής έχθρας των εγχειρημάτων και ότι δεν είμαστε σε αυτή την κατάσταση σήμερα κτλ. Και από την άλλη, λέμε δεν υπάρχει κάποιο ινστιτούτο το οποίο θα εκφράζει τα κινήματα που έχουν φτάσει σε ένα σημείο ωρίμασης σε κάποια θέματα ας πούμε, και να μιλάει με τους θεσμούς. Η σχέση των κινήματων με τους θεσμούς είναι πρωταρχικά ένα ζήτημα εμπιστοσύνης. Και με βάση αυτά που ειπώθηκαν, ότι προτιμούνται στην Ελλάδα τα μη-θεσμικά και όλα αυτά τα πράγματα. Και πιστεύω ότι πρέπει να ληφθεί υπόψιν στις προτεραιότητες που κάνει κάποιος αν θα πρέπει πρώτα να δυναμώσει και να νιώθει ικανός σαν αυτόνομος οργανισμός ή σαν αυτόνομο κίνημα κτλ. και μέσα από αυτή τη διαδικασία να αρχίσει να ασκεί πίεση στα ανοιχτά ζητήματα που υπάρχουν και που μπορεί να παρέμβει ή αν θα πρέπει να προτιμηθεί η αντιπροσώπευση και η πίεση -το lobbying ας πούμε- μες στους θεσμούς. Νομίζω ότι εκεί μπορούμε να αναπαράξουμε προβλήματα που ήδη υπήρχαν και που συζητήσαμε χθες, το Εκουαδόρ, κτλ.

Θ. Καρυώτης: Ακριβώς αυτό ήθελα να πω κι εγώ, ότι συζητήθηκε πάρα πολύ αυτό, προφανώς αυτό εγείρει ζητήματα αντιπροσώπευσης, δηλαδή μπορούμε να κάνουμε έναν οργανισμό ο οποίος θα αντιπροσωπεύει και θα προσπαθεί να διαμεσολαβήσει για τα κοινά χωρίς αυτός να είναι ένα κοινό ο ίδιος, δηλαδή δεν είναι κάτι το οποίο μπορεί να γίνει αβίαστα.

Α. Κιουπκιολής: Ωραία, οπότε αυτό μένει ως προβληματισμός, δεν θα το λύσουμε, γιατί εγώ σκέφτομαι ότι υπάρχει μια τρίτη δυνατότητα, και ίσως αυτό εννοούσε ο Γιώργος [Παπανικολάου], ότι όποια τέτοια μορφή οργάνωσης δεν θα έχει ρόλο ούτε μεσολαβητή ούτε εκπροσώπου, αλλά μια δομή που απλά θα διακινεί λόγο και προτάσεις γύρω από τα κοινά και προφανώς θα είναι σε συνομιλία με τα υπάρχοντα κοινά. Τώρα, και αυτό μπορεί να οδηγηθεί στην αντιπροσώπευση κτλ., δεν διαφωνώ, αλλά δεν είμαι σίγουρος ότι από την αρχή θα παίζει τέτοιο ρόλο που θα 'ναι καπελωτικός εν μέρει. Αυτό μένει για συζήτηση. Πάμε τώρα στην ομάδα Γ.

Δ. Κοτσακά: Εμείς είχαμε το οργανωτικό περισσότερο, θέματα οριζοντιότητας κτλ. Φάνηκε ότι η ομάδα, ενώ τέθηκαν τα θέματα κλίμακας και διαφοροποίησης των διαφόρων θεσμών

από το πολιτικό κόμμα έως το κίνημα έως τις ομάδες συνάφειας, κοινά, κτλ., η ομάδα ήθελε να συζητήσει περισσότερο για αυτό που ονομάζουμε φορείς των κοινών ή για μικρά κινήματα ή για μεγάλα κινήματα, αλλά μέχρι εκεί. Λοιπόν, αυτό που προέκυψε είναι ότι...αυτό κυρίως το είδαμε από ανθρώπους που είναι στο πεδίο, δηλαδή δημιουργούν κοινά κι έχουν εμπλακεί εκεί. Αυτό λοιπόν που προέκυψε είναι ότι η συζήτηση για την οριζοντιότητα και την ιεραρχία κτλ...σε μεγάλο βαθμό προκύπτει ως ψευτοδίλημμα, γιατί η απόλυτη οριζοντιότητα...και για όποιον έχει εμπλακεί σε συλλογικότητες...ξέρουμε ότι τις περισσότερες φορές είναι παγίδα, γιατί καταληγουν αυτοί που έχουν περισσότερο χρόνο ή είναι πιο ικανοί, [ή] έχουν μεγαλύτερο μορφωτικό κεφάλαιο κτλ. να λειτουργεί υπέρ τους και να μη δίνει την δυνατότητα στους άλλους όταν δεν υπάρχει καμία ρήτρα και καμία πρόβλεψη να μπορέσουν να συμμετέχουν με όρους εξισωτικούς [και] ισότητας.

Μπήκαμε λοιπόν σε αυτή την συζήτηση ότι πρόκειται για ψευτοδίλημμα και ότι στην πραγματικότητα πρέπει να βρεις κάποιους τρόπους για να μπορέσεις να το εξισορροπήσεις και να τους κάνεις όλους με ίσο τρόπο συμμετέχοντες, και αναφέρονται παραδείγματα που προέκυπταν από την εμπειρία, όπως: ο χρόνος που, όπως είπαμε προηγουμένως, δεν διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι τον ίδιο χρόνο, άρα κάποιος που μπορεί να ασχοληθεί δύο ώρες, κάποιος μπορεί να είναι μισή μέρα μέσα σε μια συλλογικότητα, ποιος νομίζετε ότι επηρεάζει περισσότερο τη λειτουργία της συλλογικότητας; Αλλά, από την άλλη, και αυτός που μπορεί να διαθέσει δυο ώρες πρέπει να προβλέπεται πώς μπορεί να το κάνει ώστε να είναι χρήσιμος. Μετά, [όσον αφορά] τη διάκριση πνευματικής [και] χειρονακτικής εργασίας με τη διαχείριση του πόρου, ότι πρέπει εδώ να προβλέπονται διαφορετικά επίπεδα εμπλοκής. Ότι πρέπει να υπάρχουν [και] ότι χρειάζονται σχέσεις εμπιστοσύνης για να αποφύγεις την εκπροσώπηση και πρέπει να φροντίζεις για την ενδυνάμωση των μελών σου. Ότι αυτό όμως δεν μπορεί να περιμένεις να γίνει από μόνο του ως ένα ηθικό πρόταγμα, αλλά πρέπει να προβλέψεις, ας πούμε, τρόπους όπως εκπαιδευτικά εργαστήρια και πώς να τους ενδυναμώνεις και να τους δώσεις την δυνατότητα να συμμετέχουν. Ότι πρέπει να υπάρχει μια διαφάνεια στα δεδομένα της διακυβέρνησης του πόρου, διαφορετικά θα τα γνωρίζουν μόνο αυτοί που είναι συνέχεια εκεί.

Μετά, μεγάλο ζήτημα που προέκυπτε συνέχεια είναι, επειδή ακριβώς μιλάμε για μικρή κλίμακα και επειδή τα κοινά και οι συλλογικότητες μας έχουν αυτό το affectiveness, ότι νοιαζόμαστε ο ένας για τον άλλο, ότι δημιουργούνται σχέσεις οι οποίες ομοιάζουν με προσωπικές σχέσεις κτλ., ότι πολύ συχνά πέφτουμε στην παγίδα της τυραννίας της οικειότητας και ότι αυτό έχει διαλύσει πολλές συλλογικότητες στην πράξη. Οπότε, σε όλα αυτά τα σημεία λοιπόν που αναφέρονταν τελικά, προέκυπτε ότι πρέπει με κάποιο τρόπο να έχεις ένα πλαίσιο λειτουργίας. Αυτό θα το πεις πρωτόκολλο, θα το πεις ρύθμιση, θα το πεις κανόνα, κάνουν τζιζ αυτές οι λέξεις. Από την άλλη, στην πράξη προέκυπτε ότι χρειάζεται κάτι τέτοιο. Οπότε, λοιπόν, μπήκαμε σε μια άλλη συζήτηση, ότι στην Ελλάδα γενικά [και] όχι μόνο στην Ελλάδα, [αλλά] γενικά σε κάποιους χώρους που αγγίζουν και τον χώρο των κοινών υπάρχει μια απέχθεια ως προς το ρυθμιστικό κομμάτι, ως προς το κομμάτι του πλαισίου, ως προς ότι πρέπει να βάλουμε κάποια «τόσο όσο» [για] να προφυλάξει η συλλογικότητα τον εαυτό της από το απόλυτο χάος. Και διαπιστώσαμε ένα μοτίβο το οποίο έχουμε ζήσει όλοι μας, ότι στην αρχή όταν μαθαίνουμε σε μια συλλογικότητα υπάρχει μια

περίοδος έρωτος. Ξέρετε τα πρώτα ένα-δύο χρόνια είναι όλοι πολύ ευτυχισμένοι, πιστεύουν ότι είναι στην ιδανική συλλογικότητα, ότι όλα θα πάνε περίφημα, ότι είμαστε καλοί άνθρωποι, έχουμε καλούς σκοπούς, και αποφεύγουν να μουν σε μια συζήτηση σχετικά με [το] πλαίσιο λειτουργίας, [και] κάποιους στοιχειώδεις κανόνες...πώς θα διαλυθεί [η συλλογικότητα] ας πούμε, ότι μετά από επτά χρόνια φτάνουμε να τρώμε τα συκώτια μας, να έχουμε προβλέψει -σας λέω ένα παράδειγμα τώρα τυχαίο- ότι θα μπορούσε αυτή η συλλογικότητα να διαλυθεί σε δύο υπο-ομάδες και έτσι αντί να θεωρείται οτι σκοτωθήκαμε, να θεωρείται οτι ήταν ένα σχέδιο το οποίο έγινε implemented.

Άρα...σε μεγάλο βαθμό -αυτό τώρα είναι προσωπική μου εκτίμηση- αυτή η παράδοση του χύμα και του να μην καταπιεζόμαστε και να μην ρυθμιζόμαστε, ότι η ρύθμιση είναι κακό πράγμα κτλ. είναι μια παράδοση του Μάη του '68 ακόμα που σε μεγάλο βαθμό έφαγε και την Ανανεωτική Αριστερά. Ότι όταν έχεις να κάνεις με τα τέρατα, δεν μπορείς να πηγαίνεις λέγοντας «αα...δεν μπορώ να ξυπνήσω το πρωί να πάω στη διαδήλωση ας πούμε, δεν μπορώ να καταπιεστώ να δουλέψω παραπάνω, γιατί αυτό είναι φασιστικό, με καταπιέζει». Μετά, στο αντι-παγκοσμιοποιητικό [κίνημα], όσοι το παρακολούθησαμε, υπήρχε σε πολύ μεγάλο βαθμό αυτή η επίκληση της οριζοντιότητας, της άμεσης δημοκρατίας, κτλ. Από το 2000 έως τώρα έχουν περάσει σχεδόν 20 χρόνια όμως, έχουν βγει τα όρια αυτού του πράγματος. Λοιπόν, διαπιστώνουμε ότι όταν πάνε να δημιουργηθούν καινούργιες συλλογικότητες, φορείς παραγωγής των κοινών, κινήματα κτλ., για κάποιο λόγο ενώ την έχουμε την εμπειρία από το 2000 και το 2010, ξεκινάμε ξανά από το σημείο μηδέν. Δηλαδή πρέπει πάλι να ξαναρχίσουμε να συζητάμε ότι όχι να μην κάνουμε καμία ρύθμιση, θα προκύψει...θα τα βρίσκουμε όλα μεταξύ μας με συναίνεση. Στη συναίνεση, εντωμεταξύ, ξεχνάμε ότι συναίνεση δεν είναι αφωνία, συναίνεση σημαίνει προχωρώ. Και κάπως μέσα σε όλο αυτό το συμπούργουλο βιώνουμε την αναποτελεσματικότητά μας. Ότι χάνουμε έξι μήνες-ένα χρόνο να καθόμαστε να ψάχνουμε το πλαίσιο και αν πρέπει να 'χουμε πλαίσιο και όχι δεν πρέπει. Λοιπόν, και είπαμε ότι αν αυτό το πράγμα το ενσωματώσουμε και πούμε ότι είναι από τα βασικά προϊόντα μιας συνέλευσης ότι πρέπει να έχει ένα πρωτόκολλο ή ένα πλαίσιο λειτουργίας, ότι θα γλυτώσουμε πάρα πολύ χρόνο. Επίσης, πρέπει να σας πω και μια παρατήρηση η οποία υπήρξε, ότι υπάρχουν περισσότεροι οι οποίοι μελετάνε τα κοινά από αυτούς που τα δημιουργούν...Δεν ξέρω αν θέλετε να συμπληρώσετε κάτι.

Χρήστος Κορολής: Εγώ θέλω να συμπληρώσω σε αυτό που είπε η Δώρα και συζητήσαμε, επειδή χθες τέθηκε το δίλημμα ιεραρχία/αντι-ιεραρχία και συμφωνήσαμε και οι τέσσερις ότι τελικά είναι ουσιαστικά ένα δίλημμα το οποίο δεν βοηθάει και δεν υφίσταται...θέλω να πω ότι παίζει πάρα πολύ μεγάλο ρόλο από την εμπειρία τουλάχιστον των τελευταίων δέκα χρόνων...είπε η Δώρα για το αντι-παγκοσμιοποιητικό κίνημα και όλη αυτή την κουλτούρα της οριζοντιότητας που έφερε, αντανάκλαστικά αυτή ήρθε και από το Σύνταγμα, από το Κίνημα των Πλατειών στα συλλογικά εγχειρήματα που έγιναν αργότερα. Και ήθελα να πω ότι σε όλη αυτή τη διαδρομή ζήσαμε την απο-εξειδανίκευση της άμεσης δημοκρατίας και την επανανοηματοδότηση πραγμάτων τα οποία κάποια συλλογικά κινήματα θέλησαν αρχικά να αναιρέσουν. Εννοώ, δηλαδή, οτι η αμεσο-δημοκρατία και η οριζοντιότητα ήταν υπέρ-εξειδανικευμένες σ' αυτή την περίοδο έρωτος που είπε και η Δώρα προηγουμένως. Μετά, ξανα-ανακαλύψαμε εργαλεία πιο παραδοσιακά, και ορισμένα συλλογικά σχήματα πήγαν

παραπάνω. Εγώ χρησιμοποιώ κι ένα παράδειγμα από την δική μου προσωπική εμπειρία, από το αλληλέγγυο σχολείο όπου δραστηριοποιούμαι, ότι όταν ξεκινήσαμε τις μικτές συνελεύσεις γονέων-εκπαιδευτικών-μαθητών για να σπάσουμε αυτές τις ιεραρχίες και στο εκπαιδευτικό κομμάτι αλλά και στον κοινωνικό χώρο, λέγαμε ότι φτάσαμε εκεί που θέλαμε. Όταν όμως οι έφηβοι έγιναν από πέντε εκατό, επειδή μαζικοποιήθηκε το εγχείρημα, τότε οι ίδιοι οι έφηβοι ζητούσαν αντιπροσώπευση. Και είπανε ότι θέλουμε να πάμε σε αυτή την μικτή συνέλευση έχοντας όμως και δικούς μας όρους στο παιχνίδι. Άρα ενσωματώσαμε και αυτή την κουλτούρα -την πρακτική μάλλον, όχι κουλτούρα- αναγκαστικά...Οι θεσμίσεις για εμάς είναι μια δυναμική διαδικασία, δεν είναι ένα πλαίσιο που μπαίνει αρχικά και ανανεώνεται με όρους γραφειοκρατίας και όρους διαδικασιών παγειωμένων, [αλλά] είναι κάτι το οποίο συμπληρώνεται, αναδημιουργείται μέσα από την πρακτική και την ανάγκη. Και η ανωτερότητα της θέσμησης είναι δεδομένη, είναι το οξυγόνο σε αυτούς τους χώρους...τα αιτήματα δεν είναι άμεση δημοκρατία-οριζοντιότητα-παραδοσιακή δημοκρατία-ιεραρχία-αντιιεραρχία, [αλλά] είναι περισσότερη δημοκρατία [και] καλύτερη δημοκρατία, αυτή είναι η πορεία του πολιτικού λόγου όσων εγχειρημάτων έχουνε κατορθώσει να συνεχίσουν και να προσαρμόζουν τις διαδικασίες ανάλογα με τις ανάγκες τους.

A. Τάκης: Σηκώνει πάρα πολύ μεγάλη κουβέντα. Απλώς έχω λίγο την αίσθηση -πέστε το ότι είναι και επαγγελματική διαστροφή με τα νομικ - ότι έχουμε λάθος ζευγάρι αντιπαλότητας, από τη μια μεριά, οριζοντιότητα/αντι-ιεραρχία, από την άλλη μεριά, θέσμηση. Για ποιο λόγο - και το λέω ως γνήσια απορία- εγώ δεν βλέπω αντιφατικότητα μεταξύ αυτών των δύο, γιατί τα πρακτικά προβλήματα τα οποία ανέφερε η Δώρα προηγουμένως που προκύψαν από την φανταστική και στην περίοδο έρωτα περί των κοινών, η οποία συνεπαγόταν ότι δεν χρειάζεται να ρυθμίσουμε τίποτα γιατί όλα είναι αυτονόητα αφού είμαστε πολύ καλά παιδιά και αγαπιόμαστε. Αυτό -η απουσία ρύθμισης- και τα αφήνω όλα χύμα είναι απόλυτη εγγύηση ότι κάποια στιγμή τα σλόγκαν περί αντι-ιεραρχίας και οριζοντιότητας θα είναι κενό γράμμα για πολύ συγκεκριμένους λόγους πραγματικής ανισότητας, διαθεσιμότητας χρόνου, γνώσεων κτλ.

Η ρύθμιση είναι κάτι το οποίο υπάρχει σαν εργαλείο για να αποτρέψεις τις ανισότητες και τις αδυναμίες οι οποίες θα φουντώσουν εάν επικαλείται κανείς τα σλόγκαν έτσι. Μου φαίνεται ότι θα έπρεπε λιγάκι να είμαστε εξ αρχής λιγότερο φοβικοί απέναντι στην ιδέα της ρύθμισης και να δούμε πώς οι ρυθμίσεις θα είναι εγγυήσεις οριζοντιότητας και αντι-ιεραρχίας. Και το λέω γιατί στην τελική ανάλυση, δηλαδή, ΟΚ, δεν μας κάνουνε γιατί βγαίνουν στην πράξη φτηνές οι ιδέες της αντι-ιεραρχίας και της οριζοντιότητας, δηλαδή δεν θέλουμε οριζοντιότητα και αντι-ιεραρχία; Αν θέλουμε, πρέπει να την εγγυηθούμε και με θεσμικούς μηχανισμούς, τι να κάνουμε; Το παλιό concept «από τον καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητες του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του» είναι μια πρόταση ρύθμισης - νομικής κιάλας- για να διασφαλίσει την πραγματική ισότητα. Αυτό είναι νομίζω και το κίνητρο εδώ πέρα. Κι εντελώς πρακτικά, θεωρούμε ότι ίσως αν ξεφύγουμε από την κόμπλα και την φοβία της ρύθμισης, ότι δεν σημαίνει κράτος [ή] δεν ξέρω τι, θα 'ταν σκόπιμο να 'χουμε ορισμένα «προκάτ» ευέλικτα συμφωνητικά-καταστατικά που θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει μια λογική digital. Ξέρετε τι είναι τα digital commons: είναι ένα πακέτο από δυνατότητες συμβατικής διασφάλισης του ανοικτού των ψηφιακών κοινών -τα creative

commons λέω- μήπως θα 'πρεπε να 'χουμε κάτι αντίστοιχο creative commons καταστατικά οργάνωσης εναλλακτικά σχημάτων συνεργατικότητας; Ο νόμος...

Γιώργος Δαφέρμος: Υπάρχει ο συνεταιρισμός...

A. Τάκης: Ο νόμος περί ΚΟΙΝΣΕΠ δίνει ένα-δυο μοντέλα ο ίδιος από τα πάνω. Θα μπορούσαμε να έχουμε μια σειρά από ενδεχόμενα και να διαλέγει ο καθένας με βάση το τι του κάνει πιο πολύ.

Δ. Κοτσακά: Μπορώ να πω κάτι; ΟΚ, ποιό είναι ακριβώς το θέμα, γιατί δεν το ανέφερε...ακριβώς αυτό που έλεγες, γιατί πρέπει να γίνεται από την αρχή, γιατί στην πράξη αυτό που συμβαίνει είναι ότι επειδή στην αρχή υπάρχει όλη αυτή η φούσκα του ρομαντισμού, μετά, όταν σκάει, δεν σκάει ωραία, δεν συνεχίζει το εγχείρημα μετά «ωραία, δεν λειτούργησα, πάμε τώρα να δούμε», δεν γίνεται έτσι, γίνεται ξεκατίνιασμα. Κι επειδή το ξέρουμε, το έχουμε ζήσει όσοι έχουμε εμπλακεί σε εγχειρήματα, είναι πολύ καλύτερα να το 'χεις πει από την αρχή, να έχεις βάλει κάποιες δικλίδες προστασίας της συνέλευσης και του εγχειρήματος που όχι να βιωθεί μετά ως αποτυχία όταν θα 'χουνε πολωθεί οι άνθρωποι και κάποιοι νιώθουν ότι για μένα το κάνουν...δηλαδή, ακριβώς επειδή η κλίμακα είναι μικρή και μιλάμε για πράγματα που έχουν σχέσεις ανθρώπινες και caring κτλ., θέλει λίγο προσοχή να προστατεύσεις τον πολιτικό χαρακτήρα των εγχειρημάτων μας των commons, έχουν αυτή την ιδιαιτερότητα σε σχέση με την hardcore πολιτική...το ένα είναι αυτό. Το άλλο το κομμάτι της οριζοντιότητας, εγώ πιστεύω ότι, ναι, την θέλουμε την οριζοντιότητα γενικά. Στην πράξη, όμως, για να...δηλαδή, εγώ που 'χω ένα παιδί, που πρέπει να δουλεύω για να ζήσω, δεν έχω τον ίδιο χρόνο με κάποιον ο οποίος ξέρω 'γω είναι μόνος του και είναι εισοδηματίας, [αυτός] έχει περισσότερο χρόνο, πόση οριζοντιότητα μπορούμε να έχουμε; Για να μου εξασφαλίσει εμένα την δυνατότητα να λειτουργώ οριζόντια, πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον κάποιες δικλίδες. Το να την επικαλούμαι έτσι «νέτα σκέτα», ανάποδα βγαίνει, γενικά ξέρουμε, φυσικά...θέλεις να συμπληρώσεις κάτι;

A. Κιουπκιολής: Λοιπόν, εγώ παρουσιάζω...το πρώτο [ερώτημα] αφορούσε την έννοια του κενού σημαίνοντος και ποιές είναι οι προϋποθέσεις για τη χρήση του ως στρατηγική επικοινωνίας και συνάρθρωσης διαφορών, δημιουργίας μετώπου κοκ. Είπαμε λοιπόν ότι τα κοινά ως κενό σημαίνουν ή παρεμφερείς όροι και λογικές δεν είναι, και δεν θέλουμε να είναι προφανώς, κάτι απόλυτα κενό αν έχουμε έναν συγκεκριμένο πολιτικό προσανατολισμό. Και άρα, για να το μαζεύω, μπορούμε και δίνεται κι εκτός από εμάς, θεωρητικά, από διάφορα κείμενα στην πράξη ένα minimum περιεχόμενο, όπως είναι -εδώ είχα αναφέρει το παράδειγμα του Asilo Filangieri στην Ιταλία, όπου κοινό σημαίνει ο χώρος που έχουμε και ο πολιτισμός που δημιουργούμε, γιατί αυτό κάνουνε-...είναι συλλογικό αγαθό το οποίο το συνδημιουργούμε με βάση τη συναπόφαση, ότι προσπαθούμε να εξασφαλίσουμε ισότιμους όρους και διαδικασίες συναπόφασης και στη συνέλευση, ότι φροντίζουμε για την κοινότητα αυτή που έχουμε δημιουργήσει αλλά και για το γενικό περιβάλλον στο οποίο βρισκόμαστε, και ότι έχουμε κάποιους όρους συγκεκριμένους για το ποιά άτομα είναι δυνατόν να ενταχθούν στη κοινότητα πέραν αυτών που ήδη ανέφερα, και αυτοί έχουν να κάνουν με ότι δεν γίνονται δεκτά σ' αυτόν τον χώρο ο σεξισμός, ο ρατσισμός και ο φασισμός. Άρα, ήδη αυτό είναι ένα minimum πλαίσιο, δεν είναι το χάος, δεν είναι η απόλυτη ανοικτότητα, αλλά

είναι όροι που εξασφαλίζουν στην πράξη την ανοικτότητα αυτής της κοινότητας, κάνοντας μια περίφραξη που έχει στόχο ένα άνοιγμα και μια δυναμική.

Εδώ βλέπουμε, λοιπόν, πώς τα κοινά αποκτούν ένα minimum περιεχόμενο, ταυτόχρονα διατηρούν όμως μια δυναμικότητα επέκτασης, διεύρυνσης, ενσωμάτωσης και άλλων. Εδώ εμείς αναφέραμε συγκεκριμένα στοιχεία για το πώς τα κοινά ως κενό σημαίνουν μπορούν να βρουν ευρύτερη κοινωνική απήχηση σήμερα και είπαμε -για παράδειγμα, μέσα στην επικοινωνία, στη μετάδοση προς τον υπόλοιπο κόσμο που δεν είναι ήδη μέρος μιας τέτοιας λογικής ή διαδικασίας- ...ότι τα κοινά, στον βαθμό που αναφέρονται στο κοινό καλό, έχουν αυτή την δυνατότητα και μια ελκυστικότητα, και μάλιστα το κοινό καλό που είναι συγκεκριμένο στα διάφορα κοινά -κοινό καλό ανθρώπων που νοιάζονται για τον τόπο τους, νοιάζονται για το νερό, νοιάζονται για το γείτονα τους κοκ. Άρα, η σύνδεση αυτού του κοινού καλού με συγκεκριμένα αγαθά μπορεί να προκαλέσει το ενδιαφέρον, κι επίσης ότι τα κοινά συνδέονται με ένα εμείς όπου υπάρχει πραγματική συμμετοχή, όπου μετράει ο λόγος καθενός ή καθεμίας που συμμετέχει σε αυτή την κοινότητα, αν σκεφτόμαστε τα κοινά με αυτούς τους όρους. Αυτά είναι χαρακτηριστικά που μπορούν να βοηθήσουν στο άνοιγμα και στην απήχηση και των ιδεών και των πρακτικών των κοινών, και αυτά απαντούν στο ερώτημα πώς απευθυνόμαστε στην ευρύτερη κοινωνία, πώς μπορούμε να δημιουργήσουμε μια διεύρυνση της πολιτικής των κοινών.

Το δεύτερο ερώτημα που πιάσαμε αφορούσε θεωρίες περί κράτους ακροθιγώς και το πώς κάνουμε το κράτος κοινό και τον κρατικό μηχανισμό και τους δημόσιους πόρους, και πώς θα μπορούσαμε να συναρθρώσουμε εμπειρίες όπως ο κανονισμός της Bologna για τα κοινά από το εξωτερικό [και] να τις μεταφράσουμε με τοπικούς όρους. Εδώ ο Ανδρέας [Τάκης] κυρίως ανέφερε το γεγονός ότι στην Ελλάδα, όσον αφορά τα τελευταία, υπάρχει παραδοσιακά μια δυνατότητα αντίστοιχη με αυτό που κάνει ο κανονισμός της Bologna, δηλαδή οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης να παραχωρούν πόρους δημοτικούς-κρατικούς σε τοπικούς φορείς, αλλά αυτό λειτουργεί κι έχει λειτουργήσει στην πράξη πελατειακά. Το διαφορετικό που εισάγει ένας κανονισμός όπως αυτός της Bologna, αλλά και μια νομοθεσία που πέρασε πριν από τρία χρόνια ο ΣΥΡΙΖΑ σε σχέση με τις ΚΟΙΝΣΕΠ και τους δήμους, είναι ότι δίνει την δυνατότητα σε ομάδες χρηστών-πολιτών να διεκδικήσουν με δημόσιους και διαφανείς όρους την κοινή χρήση πόρων και χώρων που ανήκουν στους δήμους.

Και η διαφάνεια εδώ και ότι υπάρχει ένα συγκεκριμένο κανονιστικό πλαίσιο παίζει ρόλο, αλλά και ότι η πρωτοβουλία μπορεί να προέλθει από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους φορείς και χρήστες και όχι από ένα κλειστό οργανισμό που θα 'χει το δικό του μερικό όφελος. Τώρα, μπήκαμε σε αυτά τα πρακτικά θέματα, πώς θα μπορούσε εδώ και τώρα το κράτος -και όχι μετά από μια μελλοντική επανάσταση μετά από δύο αιώνες κοινωνικού μετασχηματισμού- πώς θα μπορούσε το κράτος να πλησιάσει τη λογική των κοινών και αναφέραμε κάποιες πολύ εμπειρικές προτάσεις, όπως το να δημιουργηθούν επιτροπές πολιτών με κλήρωση οι οποίες θα συμμετέχουν στην διοίκηση δημόσιων οργανισμών, και εδώ βέβαια είπαμε για να μιλήσουμε λίγο πιο εμπειρικά και πρακτικά ότι προφανώς θα υπήρχαν τεράστια ζητήματα με τη γραφειοκρατία κοκ. Άρα, και αυτό προκύπτει και από την ιταλική εμπειρία και από την εθνογραφική μελέτη -εκεί τα ακούσαμε αυτά από τους ίδιους

τους γραφειοκράτες στην Bologna όταν [τους] πήραμε συνέντευξη, ότι όντως η γραφειοκρατία είναι τεράστιο ζήτημα σε τέτοιες προσπάθειες και ότι για να ευδοκιμήσουν τέτοιες προσπάθειες χρειάζεται και μια άλλη γραφειοκρατία, που προϋποθέτει και μια άλλη σχετική νομοθεσία, αλλά και μια άλλη εκπαίδευση των γραφειοκρατών που θα ξεφύγουν από τον ρόλο του φοβισμένου που ελέγχει και εμποδίζει με ένα πολύ στενό πλαίσιο και θα παίζουν τον ρόλο ενός φορέα που υποστηρίζει την δημιουργία και επέκταση των κοινών κι έναν άλλο τρόπο διοίκησης του δημόσιου.

Και, τέλος, αναφερθήκαμε στο ζήτημα σε σχέση πάντα με την δημοποίηση του κράτους, των πλουτοπαραγωγικών πηγών που ελέγχουν τα κράτη στις περισσότερες χώρες, τουλάχιστον εκεί όπου υπάρχουν οργανωμένα κράτη που έχουν έλεγχο της επικράτειας, και εκεί η πρότασή μου είναι πριν φτάσουμε στον έλεγχο αυτών των πηγών από τους πολίτες [και] τις τοπικές κοινωνίες με έναν πιο άμεσο τρόπο, να υπάρχει τουλάχιστον διαφάνεια στη χρήση των πλουτοπαραγωγικών πηγών από το κράτος για το κοινό όφελος, να γίνεται ένας απολογισμός για τη χρήση αυτών των πόρων από το κράτος που θα δείχνει και θα τεκμηριώνει ότι όντως αυτή η χρήση που κάνει το κράτος είναι προς το κοινό όφελος. Και, τέλος, είπαμε ότι αυτό σχεδόν αγγίζει την ουτοπία, αλλά όχι και τόσο πολύ: ότι αν ένα κράτος αρχίσει να μετασχηματίζεται με αυτό τον τρόπο και η λογική διοίκησης και διαχείρισης των κοινών μπαίνει μέσα στους κρατικούς θεσμούς, μπορούμε να φανταστούμε έναν μετασχηματισμό της λογικής του κράτους ως πολιτικού και θεσμικού υποκειμένου το οποίο θα έχει ένα αντίκτυπο στο διεθνές στερέωμα, δηλαδή ένα κράτος που αρχίζει και συγκροτείται ως θεσμός-σύνολο θεσμών κοινού, θα υποστηρίζει και τα κοινά σε διεθνές επίπεδο και μια αντίστοιχη διαχείριση των παγκόσμιων κοινών -το κλίμα, τον Αμαζόνιο, τα νερά, τους ωκεανούς- θα αρχίζουν να υποστηρίζουν μια τέτοια λογική διαχείρισης σε διεθνή fora [και] σε διεθνείς οργανισμούς.

Τώρα, μένω στο τρίτο ερώτημα που ήταν οι τρεις στρατηγικές πτυχές που υπάρχουν στην σύγχρονη συζήτηση για τις ετεροπολιτικές, και που είναι οι κρατικές-θεσμικές μεταρρυθμίσεις, είναι κοινωνικές πολιτικές, αντιστάσεις και εξεγέρσεις, και είναι και η νέα κοινωνική δημιουργία, νέα κοινωνική θέσμιση, η επέκταση των κοινών από τα κάτω εδώ και τώρα. Και τα ζητήματα που είχαν τεθεί χθες ήταν ότι θα ήταν προφανώς ωραίο και εύλογο...[να συντεθούνε].

Από την άλλη, γνωρίζουμε ότι υπάρχει συχνά σύγκρουση, όχι απλώς απόσταση αλλά και σύγκρουση μεταξύ αυτών των στρατηγικών με τους θεσμικούς φορείς, ή η θεσμική διάσταση να έρχεται και καπελώνει την πιο αυτο-οργανωμένη κοκ. Τώρα, εδώ η δική μας προσέγγιση στον λίγο χρόνο που είχαμε να το συζητήσουμε είναι ότι προφανώς σε αυτή την τριπλή-τρισδιάστατη στρατηγική τον πρώτο λόγο...στη σύνθεση [θα πρέπει] να επιτευχθεί μια ηγεμονία των κοινών [και] της νέας κοινωνικής δημιουργίας, η δημιουργία νέων κοινωνικών σχέσεων και πρακτικών μέσα από μια οριζόντια δικτύωση. Αν μιλούσαμε χαριτολογώντας ή μεταφορικά για ένα κόμμα των κοινών, αυτό θα έπρεπε να αποτελείται από αυτή τη συνάρθρωση των κοινών που θα κατευθύνει την όλη διαδικασία. Άρα, η όποια πολιτική οργάνωση και όποια τριπλή στρατηγική θα πρέπει να βασίζεται στη δικτύωση και την αυτο-οργάνωση των κοινών.

Και το δεύτερο, πάρα πολύ σημαντικό -και είναι κάτι που δεν είχαμε χρόνο όσο ήμουν εγώ τουλάχιστον χθες να το συζητήσουμε, γιατί ήταν κι ένα από τα δικά μου πορίσματα από τη θεωρητική και την εμπειρική-επιτόπια έρευνα- είναι ότι σε μια τέτοια τριπλή στρατηγική δεν θέλεις, τουλάχιστον σε αυτό το στάδιο που βρισκόμαστε, οι ίδιοι οι φορείς των κοινών [και] οι κοινότητες των κοινών να είναι ή να εμπλακούν με την διαχείριση των θεσμών ή με την θεσμική παρέμβαση ως μόνιμη δραστηριότητα, γιατί αυτό σημαίνει ότι θα στρέψουν την δραστηριότητα τους από αυτό το χτίσιμο από τα κάτω [και] την νέα οικοδόμηση στην διαχείριση του κράτους, θα αφομοιωθούν από αυτό, δηλαδή είναι σχεδόν νομοτελειακό σε αυτή την περίπτωση και το έχουμε δει. Θέλουμε να συνεχίσουν ως κύρια δραστηριότητα αυτό, να κάνουν μια συλλογική δικτύωση και να έχουν κι ένα πολιτικό λόγο, αλλά το κύριο να είναι η έμφαση σ' αυτή τη νέα οικοδόμηση. Άρα, στην κατάσταση που βρισκόμαστε και αν αυτή βελτιωθεί, το ιδανικό θα ήταν, ξεκινώντας πιθανώς από τα ίδια τα κοινά, να δημιουργηθούν διακριτοί πολιτικοί φορείς, όπως ήταν, για παράδειγμα, οι δημοτικοί φορείς στην Ισπανία που θα ασχοληθούν με αυτή τη θεσμική παρέμβαση χωρίς να παίρνουν τον κόσμο της πράξης που ασχολείται με τη νέα οικοδόμηση, που θα τον εξαντλούν από εκεί, δηλαδή, και θα τον αποσπούν από αυτή τη δραστηριότητα. Άρα, ξαναγεννιέται αυτό το ζήτημα, αν θα έχεις έναν συλλογικό-θεσμικό εκπρόσωπο ο οποίος θα μιλάει στο όνομα των κοινών όπως κάνει ας πούμε το Barcelona en Comú, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να μην συνδέεται πλέον οργανικά ή να μην συνδεόταν ποτέ οργανικά, μπορεί να μην ελέγχεται από τους φορείς αυτής της νέας οικοδόμησης, μπορεί να καπελώνει, μπορεί να γραφειοκρατικοποιηθεί, όλα αυτά τα οποία γνωρίζουμε.

Άρα, εδώ είπαμε ότι το καθοριστικό είναι σε αυτή την θεσμική διάσταση της στρατηγικής, οι φορείς να έχουν και αυτοί μια εσωτερική οργάνωση [και] μια λογική των κοινών, όπου η ηγεσία είναι κατανοητή και ανακλητή, όπου οι γενικές συνελεύσεις έχουν τον πρώτο λόγο, όπου αποτελεί κομμάτι του DNA αυτών των πολιτικών φορέων ότι επιδιώκουν την οργανική σύνδεση, κατεύθυνση και καθοδήγηση από τα ίδια τα κοινά ή τοπικές κοινότητες ή γειτονιές σε πόλεις κοκ. με βάση ακριβώς την εσωτερική τους δομή καταστατικά. Κι εδώ τώρα λίγο παρενθετικά στο ζήτημα της οριζοντιότητας: η οριζοντιότητα δεν είναι κάθετη με την έννοια ότι δεν έχεις οριζοντιότητα όπως λέμε ότι είμαστε εξ αρχής όλοι ίσοι και ίσες [κι] έχουμε τον ίδιο λόγο ακριβώς γιατί υπάρχουν πολύ εμπειρικοί περιορισμοί -για να μην πω και άλλου τύπου- που δεν επιτρέπουν την πραγμάτωση της τυπικής ίσης δύναμης σ' έναν τέτοιο φορέα. Οπότε είναι πολύ σημαντικό μέσω αυτής της οργάνωσης να βρίσκεις τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούν να έχουν πραγματικό λόγο και εκείνα τα υποκείμενα που δεν διαθέτουν χώρο, χρόνο, πόρους, λέγειν, εκπαίδευση -πολλοί λόγοι ανισότητας- και να σκέφτεσαι διαρκώς και οργανωτικά πώς θα κτίσεις τη βάση του καταστατικού, πώς θα αντιμετωπίσεις αυτά τα ζητήματα.

Και το τελευταίο το οποίο πιάσαμε ήταν πώς παρεμβαίνεις στον κοινό νου και την υποκειμενικότητα, στα πλαίσια μιας ηγεμονικής παρέμβασης, για να προωθήσεις τα κοινά. Κι εδώ είπαμε καταρχάς ότι αυτό το παραπάνω που βάζει η υποκειμενικότητα είναι μια έμφαση πέρα από το επίπεδο των ιδεών, μια έμφαση και στο συλλογικό φαντασιακό και στα συναισθήματα, τις επιθυμίες, τα πάθη, το όραμα. Άρα, δεν μιλάμε μόνο για ιδέες, μιλάμε και για κοινές αντιλήψεις, ρητές και υπόρητες, αλλά μιλάμε και για το φαντασιακό, για πάθη,

συναισθήματα κοκ. Και τώρα εκεί η βασική ιδέα που είχαμε -που αν θέλετε είναι και κοινότοπη, αλλά νομίζω ότι 'ναι καλό να την κρατάμε- είναι ότι όντως οι σπόροι για αυτό το άλλο όραμα [και] τον άλλον τρόπο ζωής γύρω από τα κοινά υπάρχουν. Άρα η βάση για να επικοινωνήσεις με τον κοινό νου, για τον ωθήσεις σε μια τέτοια κατεύθυνση είναι να εντοπίζεις αυτούς τους σπόρους. Για αυτό και είπαμε από τις ερωτήσεις, συγκεκριμένα κάθε φορά, σε διαφορετικές τοπικότητες και χρονικότητες ακόμα και μέσα στην ίδια την κοινωνία αυτοί οι σπόροι θα αναδειχθούν αλλού. Αλλιώς είναι να μιλάς με ανθρώπους για παράδειγμα, αλλιώς είναι να μιλάς με άνεργους νέους, αλλά μπορείς να βρεις στοιχεία επικοινωνίας από τα υπαρκτά στοιχεία του κοινωνού. Και για αυτό εδώ εντοπίσαμε τη σημασία που έχει μια τοπική εθνογραφία για την ανάδειξη αυτών των στοιχείων, [και] για την αναγνώριση τους, τα οποία θα δημιουργήσουν τις γέφυρες με τη λογική και τη πολιτική των κοινών.

Επίσης, είπαμε ότι είναι πολύ σημαντικό σε αυτή τη διαδικασία της παρέμβασης -γιατί προφανώς δεν σκεπτόμαστε την παρέμβαση με λογικές καθοδήγησης ή κατήχησης ή κάτι τέτοιο- το πώς θα βρεθούν και οι οργανικές γέφυρες [και] οι οργανικοί διανοούμενοι που θα επικοινωνούν με τις διάφορες κοινωνικές ομάδες στις οποίες θα επιχειρηθεί αυτή η διάχυση του λόγου των κοινών. Κι εδώ, προφανώς, αν υπήρχε μια οργάνωση, θα έπρεπε να εντοπίζει ποιοι είναι αυτοί οι τοπικοί φορείς ή τα συγκεκριμένα πρόσωπα που μπορούν να παίξουν ένα τέτοιο ρόλο. Κι ένα δεύτερο, επίσης, σε αυτή την αλλαγή του κινήματος από τα κάτω είναι ότι οι τοπικές κοινότητες που θα μπουν σε μια διαδικασία αυτο-δημιουργίας κοινών...είναι σημαντικό στα άλλα επίπεδα δικτύωσης κοκ ή θεσμικής παρέμβασης να έχουν τα ίδια τα άτομα αυτά παρουσία...με αυτό τον τρόπο χτίζεις και συνειδήσεις, δημιουργείς άλλες αντιλήψεις [και] ενδυναμώνεις άλλους δεσμούς, αλλά και αυτά τα πρόσωπα που θα έχουν αυτή τη δικτύωση και συμμετοχή στα άλλα επίπεδα να έχουν μια εναλλαγή ώστε να υπάρξει ευρύτερη όσμωση και στο εσωτερικό των επιμέρους κοινωνικών ομάδων.

Τώρα, σε ό,τι αφορά τη μεθοδολογία επικοινωνίας με τον κοινό νου: προφανώς όλα τα σύγχρονα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλά και τα κοινωνικά μίντια, η σύνδεση με υπαρκτές πραγματικές τοπικές ανάγκες και έγνοιες -αυτές εντοπίζουμε [και] με αυτές επικοινωνούμε και θέλουμε να μεταφέρουν το πώς θα μπορούσε να αντιμετωπιστούν μέσα από μια σκοπιά των κοινών. Και κάτι άλλο, που στην πράξη το κάνουμε αρκετοί και αρκετές από εμάς, είναι ένας -εισοδισμός το ονομάσαμε- στην εκπαίδευση: διάχυση ιδεών και πρακτικών των κοινών στην εκπαίδευση, όπως αυτή είναι ήδη τώρα, και το γνωρίζουμε μεταξύ μας πώς αυτό το κάνουμε: είτε κάνουμε κάποια σχετικά μαθήματα στο πανεπιστήμιο ή έχουμε ερευνητικά προγράμματα που προσπαθούν να το κάνουν, ή πρωτοβουλίες και στην μέση εκπαίδευση όπως κάποιοι από εμάς θα κάνουμε το επόμενο διάστημα. Αυτό έχουμε δει στην πράξη, όσοι και όσες το επιχειρούμε, ότι έχει μικρο-αποτελέσματα, αλλά άμεσα τα οποία θα μπορούσαν να επεκτείνουν αυτό τον σπόρο των κοινών. Οπότε, τελειώσαμε με τις δικές μας [θεματικές]...και δεν έχω χρόνο για ερωτήσεις προς εμένα, έχει περάσει [η ώρα]...

Αθηνά Καρατζογιάννη: Εμείς μιλήσαμε για...οι θεματικές στις οποίες αναφερθήκαμε πιο πολύ ήταν η τρίτη θεματική Γ1 και Γ2 και Α2. Λοιπόν, μιλήσαμε ότι υπάρχει μια οργανική κρίση αυτή τη στιγμή στον καπιταλισμό αλλά υπάρχει και μια ιδεολογική κρίση...το οποίο θα γίνει στον μετα-καπιταλισμό επίσης...και ότι διάφορες πλευρές βρίσκονται σε αυτή την

κρίση, αλλά βρίσκονται και σε εσωτερική κρίση, δηλαδή η Αριστερά είναι σε εσωτερική κρίση για το τι πρέπει να γίνει επίσης, και σε σύγκρουση. Και αυτό που συζητήσαμε είναι ότι χρειάζεται να δοθεί μια απάντηση και μια μορφή integration, resolution, consensus, ότι κάπου ας πούμε -και από την Αριστερά συγκεκριμένα που νομίζω όλοι προερχόμαστε- ότι πρέπει να υπάρχει κάποιο integration και consensus, ένα ενιαίο σύστημα και αν αυτό το σύστημα αναφέρεται στα κοινά και αναδύεται στα πλαίσια των κοινών, αυτό πρέπει να μιλάει και στο οικονομικό επίπεδο και στο κοινωνικό και στο πολιτικό επίπεδο, ότι είναι ένα ενιαίο πράγμα [και] όχι αποσπασματικό. Δηλαδή, το φαντασιακό αυτό δεν λέει «θέλουμε universal basic income», ας πούμε, και ότι είναι αποσπασματικό, ότι πρέπει να γίνει αυτό για να δώσει την λύση, ότι είναι ένα πιο ενιαίο πολιτειακό φαντασιακό που αναδύεται για τα κοινά...σε όλα τα διαφορετικά επίπεδα. Επίσης μιλήσαμε ότι το P2P και η ομότιμη παραγωγή μπορεί να δημιουργήσει ένα φαντασιακό και έναν ενθουσιασμό, αλλά δεν έλυσε το πρόβλημα γιατί είναι αποσπασματική και αυτή η προσέγγιση.

Οπότε, δεν μπορεί να έχεις μια αυτόνομη ατζέντα, και ένα παράδειγμα που έδωσε μετά ο Χρήστος [Γιοβανόπουλος] ήταν για τις δομές αλληλεγγύης, ότι είναι πολύ integrated σε σχέση με το γενικό-πολιτικό-οικονομικό στυλ, αλλά η πλάκα με αυτούς τους ανθρώπους, απ' ό,τι κατάλαβα, είναι ότι δεν αναγνωρίζουν οι ίδιοι τις διαδικασίες τους ως κοινά. Δηλαδή ότι... μπορούν να μιλήσουν στο κίνημα των κοινών, δεν το αναγνωρίζουν καν, και ήταν συγκεκριμένα για το Κοινωνικό Ιατρείο για το οποίο μίλησε ο Χρήστος [Γιοβανόπουλος] στην έρευνα του. Και για αυτό το λόγο, επειδή δεν αναγνωρίζουν οι ίδιοι τι κάνουν, υπάρχει το πρόβλημα πώς μπορεί αυτή η πρακτική τους να γίνει integrated στο κοινωνικό σύνολο και να γίνεται scaling out ή scaling up, ή όπως θέλετε να το πείτε. Εγώ είπα εκεί ότι και να το κάνεις scale up και scale out και οτιδήποτε, και ότι έχεις ένα πολύ δημοκρατικό τρόπο με το σύστημα των κοινών, ότι έχουμε και μια οικολογική καταστροφή η οποία έρχεται. Το αν θα κάνεις εσύ καλύτερες διαδικασίες, αυτό πώς μπορεί να σχετίζεται με την οικολογική καταστροφή που έρχεται; Και εκεί μιλήσαμε [για το] πως η κλιματική αλλαγή μπορεί να επηρεάζει αυτές τις διαδικασίες των κοινών και πού πάμε τελοσπάντων.

Μετά μιλήσαμε για τα ψηφιακά κοινά λίγο, όπου εγώ ελεγα την δική μου εμπειρία για τα platform ideologies τα οποία έβλεπα [το] 2015-2017 [στην] Βαρκελώνη, [στο] Βερολίνο, [στο] Παρίσι, ότι ουσιαστικά η εργασιακή διαδικασία και το labour process δεν είναι re-design σε αυτά, δηλαδή λένε-λένε, και στο discourse γίνονται πολλά φανταστικά πράγματα, αλλά στην πράξη υπάρχει πρόβλημα γιατί δεν αλλάζουν οι σχέσεις παραγωγής, και η ερώτηση είναι πώς αλλάζουν αυτές οι σχέσεις παραγωγής.

Μετά ο Πάνος [Αντωνιάδης] μίλησε για τη Ζυρίχη και τον χώρο που έχουν δημιουργήσει εκεί, ο οποίος είναι identity-less, δεν έχει identity, έχει τον δρόμο και θέλουν να υπάρχει μια ανοικτότητα σε αυτή την αυτόνομη προσπάθεια και να μην χαρακτηρίζεται από κάποιον που να έχει κυρίαρχη [θέση]...και να έχει δικαιώματα μόνο ένας πάνω σε αυτό...εμένα μου θύμισε πολύ μια συνέντευξη που είχα κάνει στη Σαγκάη με Κινέζους αντι-καθεστωτικούς, οι οποίοι δεν καταλάβαιναν καν ότι είναι αντι-καθεστωτικοί, γιατί μου 'λεγαν ότι «εμείς έχουμε απλά έναν χώρο και τον νοικιάζουμε σε άλλους καλλιτέχνες, δεν είμαστε πολιτικό κίνημα». Οπότε λέγανε ότι η κουλτούρα, το liberalization και το freedom of expression και όλα αυτά που

ζητάγανε, δεν ήταν πολιτικά. Εμείς, λέει, απλά έχουμε τους χώρους αυτούς, και υπάρχει ένα πράγμα με το a-political, ότι εμείς δεν είμαστε πολιτικοί -που λόγω συνθηκών σε κάποιες χώρες που δεν μπορούν να κάνουν physical mobilization ισχύει- αλλά σε άλλες χώρες βλέπουμε ότι περνάει ένα απολιτικό πράγμα, είμαστε apolitical. Στο Extinction Rebellion λένε ότι «εμείς δεν θέλουμε να κατευθύνουμε political parties, εμείς έχουμε αυτή τη θεματική και όλοι που πιστεύουν...που θέλουν να κάνουν κάτι για αυτό είναι μαζί μας», οπότε υπάρχει και αυτό το identity or strategy, το πόσο κλειστή ή ανοικτή αφήνεις την ταυτότητα, και αυτό επηρεάζει τη στρατηγική που έχει ένας οργανισμός ή ένα κίνημα. Μετά μιλήσαμε για ιδεολογικοποίηση...γιατί εγώ έλεγα στον Πάνο [Αντωνιάδη] ότι δεν κάνετε explicit το τι κάνετε σε αυτό τον οργανισμό, γιατί μου έλεγε ότι είναι ένα μικρόβιο αυτός ο τρόπος που δουλεύουμε και μπορεί να εξαπλωθεί, αλλά δεν είναι explicitly ideological, δεν πάει στα ιδεολογικά κουτάκια.

Και μετά μιλήσαμε για leadership και distributed leadership και τα προβλήματα που έχει, και το αστείο που έκανα εγώ είναι ότι εδώ και 25 χρόνια έχουμε Subcomandante Marcos γιατί comandante είναι ο λαός και υπάρχει αυτή η αριστερή λογική ότι πρέπει να έχουμε diffuse, decentralized, distributed, rhizomatic leadership, αλλά το αποτέλεσμα, αυτό λέω εγώ, δεν υπάρχει leadership. Ουσιαστικά δεν υπάρχει ηγεσία, και αυτό έχει το πρόβλημα μετά ότι δεν υπάρχει καθαρή ηγεσία και πώς επικοινωνεί με τις ιεραρχίες επίσης και τους θεσμούς, και όλα αυτά τα πράγματα είναι πρόβλημα. Μετά μιλήσαμε για το πώς έρχεται η ηγεσία αυτή, γιατί στο Extinction Rebellion στη Λυόν που κοίταγα εγώ και τουςμίλαγα εκεί, μου είπαν ότι είμαστε 50 core members και μετά είχε άλλους 700, ας πούμε, που συμμετέχουν. Αλλά ουσιαστικά είναι 50 το core, άρα ουσιαστικά υπάρχει ένα structure of leadership there με ένα core κι ένα periphery, και είναι ανοικτό αυτό, δεν είναι κρυφό, δεν είναι crypto-hierarchy, έτσι το έχουν κάνει, έτσι έχει βγει οργανικά. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είναι οριζόντιο αυτό το πράγμα, και για αυτό μου άρεσε και το ψευτο-δίλημμα του horizontal, γιατί είναι καταστροφικό αυτό το horizontality κατά κάποιον τρόπον.

Το άλλο είναι πως αυτή η ηγεσία και ο τρόπος που οργανώνεται αυτή η ηγεσία, το structure of affectivity που έχει [να κάνει] με το οργανωτικό του πράγματος επίσης, δηλαδή πόσο effective είναι αυτό το leadership, αν είναι mis-leadership, αν είναι misleading, το πώς επικοινωνεί internally και externally και όλα αυτά τα πράγματα. Μετά μιλήσαμε...λέγαμε διάφορα πράγματα γιατί το QAnon έχει ξαφνικά εκατοντάδες χιλιάδες οπαδούς, κι έχει και 20 άτομα -26 έχουν φτάσει τώρα- που είναι υποψήφιοι στις αμερικάνικες εκλογές κι έχουν κάνει αυτό το jump -οι συνωμοσιολόγοι δηλαδή έχουν καταφέρει να έχουν υποψηφίους στις αμερικάνικες εκλογές και δεν το έχει καταφέρει...η Αριστερά...των κοινών...δεν νομίζω ότι έχει επικοινωνήσει και πάρα πολύ, δηλαδή εννοώ ότι υπάρχει κι ένα πρόβλημα επικοινωνίας και πώς αυτό το branding, στο οποίο αναφέρθηκε κάποιος, ότι μπορεί να πρέπει να χρειάζεται πιο πολύ από αυτό το framing του movement, επικοινωνία, mobilization, coordination, επικοινωνιακό, κτλ. Το άλλο το leaderlessness...το ότι δεν υπάρχει leadership...είναι ότι όταν οι άνθρωποι εδώ στο Leicester δημιούργησαν το κίνημα Black Lives Matter -οι οποίοι ήταν πολύ μικροί σε ηλικία, δηλαδή teenagers και early twenties κτλ. - αυτοί έπρεπε να βρουν pre-existing networks, και κάποια από αυτά δεν ήταν οριζόντια [όπως π.χ.] το Stop Racism ή οτιδήποτε, που υπάρχουν τα τελευταία 20 χρόνια εδώ ήδη για

να ζητήσουν συμβουλές πώς να φτιάξουν τη δική τους διαμαρτυρία, το δικό τους μαρτύριο και να πάνε στους θεσμούς, δηλαδή στο city council εδώ, και να συνεννοηθούν πώς θα γίνει μέσω covid αυτή επιτυχημένα και με κάθε safety regulations...πρέπει να υπάρχουν λοιπόν κάποιοι leaders για να πάει η νέα γενιά να κάνει αυτό που πρέπει να κάνει, οπότε αυτό το horizontality...δεν ξέρουν και πού να πάνε οι άνθρωποι για να οργανωθούν μετά και να βοηθηθούν και να νιώσουν support, και νέοι άνθρωποι πολύ συγκεκριμένα.

Μετά μιλήσαμε για το integration αυτό και για τη μεταρρυθμιστική διάσταση, γιατί λέγαμε τα τρία πρόσωπα του Ιανού στη συζήτηση -διεκδίκηση, αντίσταση, εναλλακτικές και μεταρρύθμιση- κι ένα πράγμα που είπε ο Χρήστος [Γιοβανόπουλος] και συμφωνήσαμε, και νομίζω είναι πολύ σημαντικό, είναι η ιδέα του χρόνου: ότι, ας πούμε, η Αθηνά μπορεί να είναι σε τέσσερις-πέντε διαφορετικούς χρόνους και πως μπορεί να γίνει integrated αυτό το πράγμα ώστε να μιλάμε στους ανθρώπους και να καταλαβαίνουμε στον ίδιο χρόνο. Το πρόβλημα που υπάρχει σε αυτό, κι εμένα μου άρεσε πολύ αυτή η ιδέα του Χρήστου, ήταν ότι η ιδεολογικοποίηση και πώς κάνουμε ιδεολογία είναι πως είμαστε μέσα στον χρόνο και στον χώρο, πώς συνδεόμαστε με αυτό, μπορείς να πεις how we attach to symbolic order, αλλά είναι εμείς πώς το καταλαβαίνουμε...όταν οι άνθρωποι ζουν σε διαφορετικούς χωρο-χρόνους κατά κάποιον τρόπο, μπορεί να 'χει [να κάνει] με το σύστημα παραγωγής, με το πού είναι από θέμα τάξης κτλ.

Και αυτό που έχει σημασία πολύ για μένα είναι ότι εδώ δεν είμαστε στο '68, δεν είμαστε στη δεκαετία του '60, είμαστε σε μια εποχή στην οποία ουσιαστικά είμαστε digital by default αυτή τη στιγμή λόγω pandemic, και το πρόβλημα που δημιουργεί αυτό είναι το affective polarization, τελοσπάντων, πού υπάρχει το ιδεολογικό, και είμαστε χαμένοι στο πού είμαστε ιδεολογικά, γιατί έχουμε χάσει την αίσθηση του χώρου και του χρόνου.

Μετά μιλήσαμε λίγο...ότι τα άτομα που έρχονται σε νέες ηλικίες έχουν μεγαλώσει με τον κώδικα να είναι ο καπιταλισμός -the social code is capitalism, δηλαδή και αυτά που διαβάζουν και παίρνουν γνώσεις το κάνουν με διαδικτυακό τρόπο τελείως, δηλαδή...θα μου πει ο πιστιρικός που είναι 17 χρονών και είναι στο Climate Youth Strike στη Λυόν και γυρνάει και μου λέει «ναι, εμείς δεν θέλουμε την Γαλλίδα Greta [Thunberg], θέλουμε ένα diffuse model»...Δηλαδή είναι οι ίδιοι συνηθισμένοι, τόσο ιδεολογικά έχει περάσει ότι δεν χρειαζόμαστε ηγεσία η οποία είναι προσωποκεντρική και πρέπει να είναι diffuse, και πρέπει...όλοι να συμμετέχουν, που αυτό νομίζω δημιουργεί...οργανωτικό πρόβλημα. Και αυτή η γενιά, επίσης, τους ρωτάς «τι νομίζεις ότι πρέπει να γίνει στο μέλλον;», και σου λένε να είναι πιο πολύ public utilities, δηλαδή σου μιλάνε ουσιαστικά για κάποια μορφή κομμουνισμού και τους ρωτάς «τι έχεις διαβάσει για αυτό;» και σου λένε «βλέπω online, διαβάζω πράγματα», αλλά ουσιαστικά δεν έχουν διαβάσει καν κλασικά κείμενα, δηλαδή είναι σε άλλο χωρο-χρόνο, έρχονται από αλλού ας πούμε αυτά τα παιδιά...και λέγαμε ότι δεν υπάρχει αντίπαλο δέος, δεν υπάρχει nemesis σε αυτή την κατάσταση στην οποία ζούμε τώρα, δηλαδή δεν υπάρχει ένα αντίπαλο δέος οράματος, και μετά μπήκαμε σε μια συζήτηση για το outscaling βασικά, και αναφερθήκαμε σ' αυτό. Και τέλος...κάναμε μια συζήτηση μεθοδολογική -την οποία δεν θα την αναφέρω τώρα, γιατί δεν έχει πολύ νόημα- αλλά νομίζω το βασικό ήταν ότι υπάρχει ένα πρόβλημα με το framing και το strategy [of] identity -αυτό το

πρόβλημα είναι πολυ μεγάλο στα κοινά...πόσο ανοικτή αφήνεις την ταυτότητα και αυτό ήταν έτσι από το open source και το FLOSS, ότι είναι open source... για να κάνουν define πιο πολύ οτι δεν είναι κυβερνο-κομμουνισμός... και το FLOSS (free, libre, open source software) το οποίο ήταν πιο ριζοσπαστικό...αυτό το ιδεολογικό πρόβλημα...νομίζω έχει αφομοιωθεί κατά κάποιο τρόπο η σύγκρουση σε πάρα πολλά μέτωπα, πόσο ανοικτό το αφήνεις αλλά να εχει κάποια ουσία...ο ορισμός των κοινών, το να το αφήσεις ανοικτό είναι πάρα πολύ ωραίο αλλά αν το αφήσεις πολύ ανοικτό σαν στρατηγική [ώστε] να έχει πιο πολύ κόσμο να έρχεται στο κίνημα, χάνει και το κίνημα κάποια από τη συγκεκριμένη ουσία του, η οποία είναι να είναι ένα αντίπαλο δέος στον καπιταλισμό, σαν ένα διαφορετικό είδος κοινωνικής λογικής κτλ. Κι εκεί θα την αφήσω, νομίζω, τη συζήτηση...

ENGLISH TRANSLATION DAY 2

Alexandros Kioupkiolis: We will record and post this online because we are interested in this discussion, if you have no objection. And each group will have a person who will report on what they said about the issues they looked at.

Aimilia Voulvouli: So, we discussed the concept of the circular open source economy and the commons-market relationship between the commons and the market, the commons ecosystem and networking, the concept of the commons where we began with the digital commons and then we moved a bit further, the differences between cooperatives and the commons, the commons and emergency situations, and the commons and scale...and we came up with three points and three proposals. The first point is that networkings are reinforced by commonifying know-how: (1) of the mode of production of the products and as an example, Vasilis [Kostakis] gave us L'Atelier Paysan and (2) of the mode of organization of the organizational entity, and as an example Vasilis gave us Enspiral. That is the first point. The second point we came up with is defining what the commons are, because my question was whether sarantaporo.gr could be characterized as a digital commons. And to define what these are, we cannot give a common definition, which will be a point of reference for all those who are involved with the commons. What is most important is your own point of reference, that is, what you study, what is the community that you study. And second, who is the receiver of the knowledge you want to share...shall I continue? Is that understandable? Good. And regarding the commons and emergency situations, we agreed that emergency situations are a privileged field for the creation of commons, but this does not happen on its own. There will have to be some preliminary work, which then in an emergency situation will be transformed into a commons. If you would like us to explain or clarify any of these points, we could elaborate on them.

A. Kioupkiolis:...so, what do you say we do now? Shall we devote 5-6 minutes to questions on this? Because we still have half the time...

A. Voulvouli: Yes!

A. Kioupkiolis: OK.

A. Voulvouli: I would like, for example...would you like us to tell you how the know-how of the mode of production can turn into a commons based on the example of L'Atelier Paysan.

A. Kioupkiolis: Go ahead, yes.

A. Voulvouli: Vasilis [Kostakis] could tell us more about the example of L'Atelier Paysan, that is, how the know-how of the mode of production of the products can be commonified. Vasilis, tell us how L'Atelier Paysan does it.

Vasilis Kostakis: We mentioned the example of L'Atelier Paysan, which is a cooperative of farmers and manufacturers-engineers who manufacture agricultural machines in Northern France...their example shows that there are many groups that produce commons or digital commons –which is another topic of discussion, as Aimilia insinuated- so, there are groups which have the willingness to share, they say that they share and that they produce commons and they are proponents of openness. In reality though, by not documenting what they have produced in a way that can be easily communicated, they actually restrict the diffusion and openness...and the scale. That is, how a specific agricultural machine developed by Open Source Ecology...because in Tzoumerka we have tried to build machines developed by groups which call themselves open and commons, and we have seen that we cannot do it because there is no relevant documentation, or the documentation is out of date and the situation has changed, etc.

This is therefore a basic problem, and L'Atelier Paysan is one of those groups which do serious documentation work. That is, instead of going five steps ahead, they say 'no, we will go four steps ahead and then we'll document it so that it can be reproduced and adjusted elsewhere.' The same thing applies to the mode of organization, and there is another project– Enspiral in New Zealand– which always tries to document how it is internally organized in a very systematic and clear manner in order to accomplish its goals in an economically sustainable way, without sacrificing the openness and the potential of sharing the value of what it produces. And it has a website, it has books and images that document in a very serious and easy to communicate manner –and that is something that the Development Agency of Karditsa could do as well– we are not talking about writing a 600 pages-long book, which in reality is very hard for most people to read. Enspiral does that so that other groups elsewhere can be inspired and re-use some of the things it has produced.

A. Voulvouli: And I'd like to add that our first point responds to [question] B1, that is, the circular open source economy and the relationship between the commons and the market, commons ecosystems and networkings, as well as the commons and scale. And we insisted that scaling-up is not as important as scaling-wide. So, the issue is not how the Cooperative Ecosystem of Karditsa can grow even further, but how to build more ecosystems of a similar kind.

A. Kioupkiolis: Scale-out.

V. Kostakis: Excuse me?

A. Voulvouli: Alexandros says 'scale-out,' not 'scale-wide.'

V. Kostakis: He'll know better; in my paper, I wrote...

A. Kioupkiolis: No, I'm talking about the concept...

V. Kostakis: I did not know that concept, I wrote 'scale-wide.' OK, it's good to know that, because my English is not that good.

A. Voulvouli: How would we translate this ‘scale-wide’ in Greek?

A. Kioupkiolis: Horizontal expansion.

Thodoris Karyotis: Multiplication, rather than magnification.

A. Kioupkiolis: That, too –multiplication.

V. Kostakis: Alexandros, that’s why I had not thought of ‘scale-wide’ because...not knowing the concepts in depth, I say ‘scale-out’ means to have something scale outside what...

A. Kioupkiolis: I’ve found that [concept] in that sense, but it doesn’t matter...

V. Kostakis: ...that you can have small groups, which are actively working on solving local problems while they’re globally connected.

A. Kioupkiolis: Good...whose microphone is on?

A. Voulvouli: Mine.

A. Kioupkiolis: Anyway...so, we can now proceed to the next group [A].

T. Karyotis: So, our subject-matter was the collective subject, political synthesis and the criteria of inclusion in the counter-hegemonic pole. It seemed to us that the first subject was very abstract and chaotic, so our discussion was similarly abstract or chaotic. I cannot convey to you some specific conclusions, just what we discussed, more or less. To begin with, with regard to the collective subject, we discussed about the difficulty of constructing a specific collective subject at a time when the traditional and structured ways of organizing have been abandoned, and this ephemeral character makes political construction difficult. We then talked about the crisis of identities.

For example, the crisis in Greece generates opportunities for political formation, and we said that these crises are not over, they are coming back and then it’ll be necessary to have answers and seize the opportunities. Then we wondered how to open up the way, how the commons open up the way in the dominant culture, in liberal democracy and how they relate to concepts such as rights, property, etc. What we saw is that commons projects are often characterized by self-referentiality and they think they can set the agenda, whereas in fact that agenda has been set by others. There is a dominant agenda, and we talked about the need to deal with it systematically and to make commons a topic of public debate. So, we said that the commons very often function as a way to reinterpret prevalent signification –for example, the issue of property– and as a strategy, we mentioned what we called ‘creating bridgeheads,’ that is, commons-based proposals for solutions to problems of the dominant political culture and economy. With regard to political construction, we talked about the issue of institutions. We noted that in Greece there is an intense distrust towards institutions and there is a preference for informal organizational forms, which we must take into account when we are talking about political formation...I guess we agreed that a more formal construction offers stability. We agreed that this moment it is not feasible to have a specific political organization, a specific formation of a coordinating or organizational agent of the commons.

We also said that with regard to who will be included and who will not, it is often necessary to establish temporary alliances around important issues. And then we talked about liberalism and to what extent we can converse with it and create [collective] fronts such as the recent example of the front against fascism in Greece. Concerning specific proposals, we came up with somewhat more tangible and specific ones. We said that it would be necessary to strengthen the commons in public debate in order to create a recognizable identity around the commons. To do that, we'll need to have a systematic and stable production of discourse with specific branding, that is, with a specific recognizable form, using the commons as a banner so that the discourse of the commons can penetrate public debate. And we came up with several ideas on how that can be done. One [idea] is to create a think-tank, which will play the role of the mediator between the State and commons projects by translating the needs and the proposals of the commons projects into an institutional language or into legislative proposals. But we also said that it is equally important that the reverse process exists, that is, it is important to be able to translate the language of the commons into simple everyday language, to simplify our discourse, to de-theorize and spread examples, to respond in a specific way to everyday needs. And we wondered if those two processes –spreading the commons discourse upwards and downwards– can be pursued by the same organization or whether we will need different agents for that purpose. We were slightly off-topic, but our topic was chaotic.

A. Kiouпкиolis: Thank you. You'll see that there is a significant overlap with our own [conclusions] on the themes you looked at. But...our answers do not diverge, but they are not the same either. That is, we said some things in addition. But I think they are very interesting. So now would you like to ask a few questions for a couple of minutes?

T. Karyotis: If anyone from the group thinks that there is something I forgot, because the process of synthesis was quite hard.

Audience: About the think-tank you mentioned, which will mediate between commons communities and institutions...how will that think-tank be formed? Did you think about that? Because it could function as a process...How could that be done from the bottom-up?

Giorgos Papanikolaou: Now...we made a simple observation. We see that there are projects which move forward, which have a long-standing presence or assertive projects, for example in the Greek public sphere, etc. Many of those projects reach a stage of maturity, having recognized the real problems and how they relate to [public] institutions. So, this is the first step in order to make a counter-proposal. Hence, there are things like that, which mature but do not reach the endpoint of maturity, which means they need some resources to be able to produce coherent texts that could exert pressure on the institutional level much more effectively. Therefore, to the extent that some resources are available, such an organizational form could be utilized. Now, what exactly that would look like, it could be a nonprofit organization or an institute driven by such a [commons-based] project...the real question is whether that institute will work backwards, too, that is, whether it will simplify those things to show them downwards, which is something that political parties sometimes do anyway...but in any case what I am saying is that the task of simplifying things for the public

could be assumed by another organizational form. In general, I think –and correct me if I am wrong– we did not imagine some new organizational form...we imagine existing institutional forms, so we do not think we can imagine a new institution...There are think-tanks, political parties, various institutions, corporations, and we did not think that we could create something entirely novel. So, we are more interested in the interaction between classic organizational forms.

Dora Kotsaka: Let me say that this is a legitimate concern, there is indeed a need for organizing the field in a more organized and structured form of representation, which will be capable of connecting with institutions...the analysis already exists, but how that will take shape and form is of great importance for how it will function and what aims and results it will have, so there will have to be a connection to the field.

G. Papanikolaou: It is not astrophysics; take for example what the centre-left does, and the ‘Renewal’ [Ανανέωση] which passes bills to Mitsotakis, right?

Andreas Takis: ‘Renewal’ is the centre-left?

G. Papanikolaou: The centre-right. OK, I mean the orphans of Simitis, so to speak...Daskalopoulos and...you know what I mean. So, what I am saying is that these are classic forms...obviously, you can introduce some more participatory processes, but it is not an unlimitedly innovative field, right? And the second thing we said is that, in general, the problem is that noone is carrying the flag, even if that is just a humble discourse. That is, there is nothing recognizable on a collective level. That could be a magazine, it could be a space, we called it a space of continuous production of discourse which is recognizable. And I leave it to your imagination if it will be a magazine or something else.

A. Kioupkiolis: Thank you. Christos [Giovanopoulos] would like to speak.

Christos Giovanopoulos: In relation to what you are discussing, it seems to me there is a contradiction that we must take into account and see how it can be resolved when on the one hand you ascertain a weakness for a process of political integration or common enmity of the projects and that we're not in that situation today, etc. Then, on the other hand, we're saying that there is no institute, which will express the movements that have reached a point of maturity on some issues by speaking to institutions. The relationship between movements and institutions is primarily a question of trust. And based on what has been said, that in Greece there is a preference for the non-informal...I believe that in setting priorities, one must consider whether he needs to grow stronger and feel competent as an autonomous organization or autonomous movement and through that process to begin to exert pressure on the existing open issues and where it can intervene, or whether representation and exercising pressure –lobbying, so to speak– within the institutions is to be preferred. I think we can reproduce pre-existing problems that we discussed yesterday, as in Ecuador, etc.

T. Karyotis: That is precisely what I wanted to say, it was discussed at length, and it obviously raises questions of representation, that is, how can we make an organization which

will represent and try to mediate for the commons without being a commons itself...that is not something that can be done easily.

A. Kioupiolis: Good, we'll keep that as a consideration, we will not resolve it, because I am thinking that there exists a third possibility, and maybe that's what Giorgos [Papanikolaou] meant, that any such organizational form will neither have the role of a mediator, nor that of a representative, but it'll be a structure that circulates discourse and commons-based proposals and obviously it will converse with the existing commons. Now, I do not disagree that this could lead to representation, etc, but I am not sure it will play such a role from the beginning; that's debatable. Let's go to group C now.

D. Kotsaka: We looked into organizational aspects, issues of horizontality, and so on. Although the question of scale and the issue of differentiation of the various institutions (from the political party to the movement to affinity groups, commons, etc.) were raised. It seemed that the group wanted to discuss more about what we call agents of the commons or about small movements or big movements, rather than something else. So, what turned out is that...we heard this mostly from people in the field who are creating commons. So, it turned out that the discussion about horizontality and hierarchy, etc. is largely a pseudo-dilemma, because absolute horizontality is most of the time a trap for those involved in collectivities, because it works in favour of those who have more time or more skills or greater educational capital, and so it disadvantages others when there are no mechanisms in place that ensure equality in participation.

So, in our opinion, it is a pseudo-dilemma and in reality you need to come up with ways that strike a balance by making all participants equal, and we mentioned examples that come out of experience, such as: time that, as we have just said, not everyone has as much time, so who do you think has more influence on the operation of the collectivity: the ones who can devote two hours a day or those who can spend most of the day on it? On the other hand, there must be a way for those who can devote two hours to be useful. Then, with respect to the distinction between manual and intellectual labour in the management resources, we concluded that different levels of participation are essential; that relations of trust are necessary to avoid representation and that you must care for your members, empowering them. Yet, this cannot happen on its own as a moral imperative, so you must find ways – training workshops is such a way– to empower people and to enable them to participate. Also, data pertaining to the management of the common resource must be transparent. Otherwise, only those who spend much time in the collectivity will be knowledgeable about it.

Then, another big issue that kept popping up –given the fact that we are talking about small scale and because the commons and our collectivities are characterized by that affectiveness – is that we care for each other, that relationships between members of collectivities are actually personal relationships, etc., and so we often fall into the trap of the tyranny of intimacy, which has practically destroyed many collectivities. So, it turns out that one way or another, you need to have an operating framework. Whether you will call it protocol, regulation, rules...these words make us cringe. Yet, in practice it always turns out that such a

thing is needed. So, we discussed that in Greece –and not just in Greece– in the milieu of the commons there is a general aversion to regulation, to [operating] frameworks and to setting up mechanisms that protect the collectivity from chaos. And we noticed a pattern which we have all experienced upon joining a collectivity: namely, a period of love. You know, during the first couple of years, everyone is happy, they believe they are part of an ideal collectivity, that everything will go fine, that we are good people with good intentions, and there is therefore no need for operating frameworks or any elementary rules. And because of that, problems arise over time that could have been avoided. I am giving you a random example: It would be better to have a plan about what happens if there is a rupture within the collectivity. In a case like that, the collectivity could be decomposed into two sub-groups, and that would be considered a plan that was implemented. The alternative would be an endless fight between members, which would be an organizational catastrophe.

Hence...to a large extent –now that’s my personal opinion– the tradition of being loosely organized, [the idea] that regulation is a bad thing and we should not regulate ourselves because it is oppressive, is a tradition of May ’68 which is largely responsible for the demise of the New Left. When you are dealing with monsters, you can’t just say ‘I cannot wake up in the morning to go to the demonstration,’ or ‘I cannot work more because that’s oppressive and fascist.’ Then, in the anti-globalization movement, there was this invocation of horizontality, direct-democracy, and so on. In the time-span of the twenty years that have elapsed since 2000, the limitations of that tradition have become clear. But when new collectivities, new agents of the commons, new movements and collectivities are being formed today –despite the experience we have from 2000 and 2010– for some reason, we start again from point zero. And so, we start having once again the same discussions, saying that ‘no, we don’t want to regulate ourselves, we’ll deal with problems when they arise and things will work out through consensus.’ Meanwhile, what we forget is that consensus is not voicelessness; consensus means moving ahead. And in the midst of all this mess, we experience our own ineffectiveness, sitting around and spending six months or a year discussing whether or not we need to have an operating framework. So, we said that we would save a great deal of time if we made sure that the assembly has an operating framework or a protocol. Also, an observation we made, which I must talk to you about, is that there are more people researching the commons than creating them...I don’t know if there’s something you’d like to add.

Christos Korolis: I’d like to add something to what Dora [Kotsaka] said, because yesterday the dilemma hierarchy/anti-hierarchy cropped up in the discussion, and all four of us agreed that it’s a dilemma that is neither useful nor existent...I mean it plays a big role, based on the experience of the last ten years...Dora mentioned the anti-globalization movement and the culture of horizontality it brought about. This reflexively came from Syntagma as well, and was passed down from the Movement of the Squares to the collective projects that followed up later. And I wanted to say that in this journey we experienced the de-sublimation of direct democracy and the reinterpretation of things that some collective projects initially wanted to call into question. What I mean is that direct democracy and horizontality were overly sublimated in that period of love that Dora mentioned. Then, later, we rediscovered more

traditional tools, and some collective projects went further. I am using an example from my own personal experience, from the solidarity school I'm involved with: when we began having mixed assemblies of parents, teachers and students with the aim of breaking these hierarchies in education as well as in the social milieu, we figured we had reached the point we wanted. But when the teenagers grew from five to a hundred, because of the upscaling of the project, they asked for representation. They said they wanted to go to that assembly, but on their own terms. Hence, we incorporated this practice out of necessity. In our opinion, institutions [*θεσμίσεις*] are a dynamic process; they are not a framework that is renewed through bureaucratic processes, but something which is complemented and recreated through practice, whenever the need arises. And the superiority of institutions is given; it is the oxygen in these milieus... [So] the issue is not direct democracy/horizontality/traditional democracy/hierarchy/anti-hierarchy; it is more democracy [and] better democracy; that is the course of the political discourse of those projects which have managed to go ahead by adapting the processes to their needs.

A. Takis: This calls for a long discussion. I just get the feeling –call it a lawyer's professional vice– that we have a wrong pair of rivals: on the one hand, horizontality/anti-hierarchy; on the other hand, institution. Why – and that's a real question I have –I don't see a contradiction between those two things, because the practical problems which Dora [Kotsaka] mentioned emerged in the period of love, which implied that we don't need to regulate anything, as we're all good people who love each other. This –the absence of regulation– is a guarantee that the slogans of horizontality and anti-hierarchy will end up being empty words on account of very specific reasons of real inequality, time availability, knowledge, and so on. The institution is something that exists as a tool in order to mitigate inequalities and weaknesses, which will flare up if people invoke slogans just like that. It seems to me that we should be less afraid of the idea of institution and see how regulations will be guarantees of horizontality and anti-hierarchy. And I am saying this because, at the end of the day, do we want horizontality and anti-hierarchy or do we not? If we do, then we must guarantee it through institutional mechanisms, there is no other way. The old concept 'from each according to their abilities, to each according to their needs' is a proposition of regulation –of a legal character, actually– aimed at ensuring real equality. This is, I think, the intent here. And practically speaking, I think that if we overcome the fear of regulation, that [regulation] is not the same as the state, it would be useful to have some ready-made flexible agreements-bylaws of a digital logic. You know what digital commons are: they are a set of possibilities for ensuring conventionally the openness of the digital commons...I am referring to Creative Commons. So, would it make sense to have templates for bylaws modelled on creative commons for organizing alternative cooperative forms? The Law...

G. Dafermos: We do have cooperatives...

A. Takis: The legislation on social cooperatives offers a couple of top-down models. We could have a series of options so that people could choose the one that best suits them

D. Kotsaka: May I say something? OK...it's exactly what you said, that we need it from the beginning, because in practice what happens is that in the beginning there is that romantic

bubble, but when it bursts, it's never nice, as people end up fighting. And because we know that, all of us who have been involved in projects have experienced it, so it is much better to lay down the rules from the beginning, to put some safeguards in place for protecting the assembly and the project... So, precisely because the scale is small and we are talking about things which revolve around human relationships and caring and so on, we need to be careful to protect the political character of our commons projects, which have this specificity compared to hardcore politics... That's the one thing. As far as horizontality is concerned, I believe that yes, we generally want horizontality. In practice though... I mean, I've got a kid and I need to work in order to make a living, which means I don't have as much time as somebody who has no kids and no need to work for a living, so how much horizontality can we have? In order that I have the ability to operate horizontally, there must be some safeguards. To invoke it like that, it doesn't do much... would you like to add something?

A. Kioupiolis: It's my turn to present... the first question was about the concept of the empty signifier and which are the preconditions for using it as a strategy of communication and of reconciliation of differences, for the construction of a front, and so on. We said that commons as an empty signifier is not, and we do not want it to be, something absolutely empty if we have a specific political orientation. In practice, it is important to give it a minimal content – I had mentioned the example of Asilo Filangieri in Italy, where the commons means that the space we have and the culture we create – because that's what they do – is a collective good which we co-create, based on the collective decision that we try to ensure equalitarian conditions and processes of collective decision-making at the assembly, that we care for the community we have created and for the general environment in which we are embedded, and that we have some specific conditions with regard to which individuals can become part of that community and these [conditions] have to do with the fact that in this space, sexism, racism and fascism are not accepted. So, that's already a minimum content. It is not chaos or total openness, but conditions which practically ensure the openness of this community by making an enclosure which aims at an opening.

In this case, we can see how the commons acquire a minimum content, while preserving the potential of growth, expansion, assimilation, etc. Here we mentioned specific evidence about how the commons as an empty signifier can resonate with a large part of society nowadays, and we said – for example, through communication with people who are not already part of such a process or logic, and we said that the commons, to the degree they refer to the common good, carry that possibility and an appeal, and indeed the common good which is specific to the various commons – the common good of people who care for the place they come from, who care for the water, who care for their neighbour, and so on. Hence, relating the common good to specific goods can attract people's interest, and the commons are also connected to a 'we' where there is real participation, where everyone's opinion matters, if we think about the commons in these terms. These are characteristics that can help to open up and increase the appeal of the ideas and practices of the commons, and these respond to the question how we address ourselves to society at large, [and] how we can broaden the politics of the commons.

The second question we engaged with concerned theories of state and how we can commonify the state and the state machinery and public resources, and how we could build on experiences from abroad such as the Bologna Regulation for the Commons and translate them in local terms. At this point, Andreas [Takis] mentioned the fact that in Greece there traditionally exists a possibility that is similar to what the Bologna Regulation does, that is, local state authorities can grant the right to manage municipal-public resources, but this works and has worked in favour of clientism. What is different about the Bologna Regulation –and also about a legislation passed by SYRIZA three years ago in connection with social cooperatives and municipalities– is that it gives groups of users-citizens the ability to claim in transparent terms the common use of resources and spaces that belong to the municipalities.

And transparency here –and that a specific regulatory framework exists– is important – as well as [the fact] that the initiative can come from the interested agents and users themselves rather than from a closed organization that has its own partial interest. Now, we grappled with these practical matters, how could the state –in the here and now, now after a future revolution and following two centuries of social transformation– approximate the logic of the commons, and we mentioned some very empirical proposals, such as creating committees of citizens selected through lot, which will participate in the administration of public organizations, and here we noted the vexing issues raised by bureaucracy. So, and this comes from the Italian experience and the ethnographic study –that is where we heard those things, from the bureaucrats themselves in Bologna when we interviewed them– that indeed bureaucracy is a huge problem in such efforts, which call for a different type of bureaucracy, but also for another formation bureaucrats who will break with the role of the scared guy who controls and obstructs through the use of a very rigid framework and will play the role of an agent that supports the creation and the expansion of the commons and another way of administering the public.

Last, we talked about the commonification of the state [and] of wealth-producing resources controlled by states in most countries –at least, where organized states have control of the territory– and my proposal is that transparency in the use of those resources by the state for common benefit is of great importance. There must be public accountability for the use of these resources by the state which will show and substantiate that, indeed, the use made by the state accord the common benefit. And last, we said this approximates utopia, but not so much: that if a state begins to transform itself in this way and the logic of management/governance of the commons enters state institutions, we can imagine a transformation of the logic of the state as a political and institutional subject, which will have a global impact. That is, a state that begins to form itself as an institution or ensemble of institutions of the commons, will support the commons at an international level and a corresponding mode of management of the global commons –the climate, the Amazon, water, the oceans– and will begin to support such a logic of management in international fora and organizations.

Now, with regard to the third question, which concerned the three strategic aspects that exist in contemporary discussions about heteropolitics, if they should be integrated, and which are

state institutions-reforms and social policies; resistances and revolts; and there is also new social creation, new social institution, the bottom-up expansion of the commons in the here and now. And the questions that were raised yesterday were that it would be obviously nice and reasonable...[to integrate the three dimensions].. On the other hand, we know there is often a clash. Not just a distance, but also a clash between these strategies, as the institutional agents or the institutional dimension prevails in the end over the more self-organized one, and so on. Now, our own approach in the short time we had to discuss it was that, obviously, in this triple/three-dimensional strategy the focus should be on synthesis, on attaining a hegemony of the commons, of new social creation, the creation of new social relations and practices through horizontal networking. If we were to talk half-jokingly or metaphorically of a party of the commons, that [party] would need to consist of an articulation of the commons which will give direction to the whole process. Therefore, any political organization and any triple strategy will have to be based on the networking and self-organization of the commons.

And the second very important thing –which we didn't have time to discuss yesterday, as long as I was here at least, because it was one of my own conclusions from the theoretical and empirical field research, is that in such a triple strategy you do not want, at least in the current phase, the agents of the commons and commons communities to be involved in the management of institutions or in institutional intervention as a permanent activity, because that would mean that they turn their activity away from bottom-up building [and] the new construction to the management of the state. In this case, it is almost certain they will be assimilated into it, and we have seen that.

We want them to go on doing that as their main activity, we want them to be actively engaged in collective networking and to articulate a political discourse, but what is most important is the emphasis on the new construction. Hence, in the current situation and if that improves, it would be ideal to construct distinct political agents, such as the municipal agents in Spain who will focus on this institutional intervention without distracting the people of action from their work on the new construction. Therefore, this raises the question again whether we want a collective/institutional representative who will speak in the name of the commons, like for example Barcelona en Comú, but at the same time it might not be organically connected [to commons projects] or it might have never been organically connected [to commons projects], it might not be controlled by the agents of this new construction, it might be bureaucratized, all these things we know.

So, at this point we said that what is decisive in this institutional dimension of the strategy is that the agents themselves have an internal organization and a logic of the commons, whereby leadership is distributed, general assemblies are the main process of decision-making, and it is part of the DNA of those political agents to pursue the organic connection, the direction and guidance by the commons themselves or by local communities or by city neighbourhoods etc. on the basis of their internal structure. And as far as the question of horizontality is concerned, horizontality is not vertical in the sense that you do not have horizontality by merely saying that we are all equal in principle and we have equal say, precisely because there are empirical limitations –not to mention limitations – which do not

allow for achieving formal equal power in such an organization. It is therefore very important through this mode of organizing to be able to find the ways that enable those subjects that do not have time, space, eloquence, training –there are many ground of inequality – to have a real say, and to think constantly and organizationally how you will build the bases of a statute/charter, how you will deal with these issues.

And the last thing we discussed was how you intervene in common sense and subjectivity in the context of a hegemonic intervention aimed at promoting the commons. Here, to begin with, we said that what ‘subjectivity’ brings into play is an emphasis beyond the level of ideas: an emphasis on the collective imaginary and on emotions, desires, passions, vision. So, it is not only ideas we are talking about. We are talking also about the imaginary, about passions, emotions, and so on. And the main idea we had –which, if you like, is commonplace, but it is good to keep it in mind– is that the seeds for that other vision and another way of life based on the commons do indeed exist. Hence, in order to communicate with the common sense and push it into such a direction, one must locate those seeds. That’s why we said...that you cannot communicate with everyone in the same way –for example, you cannot talk to unemployed people in the same way you talk to others –but you can draw the elements of communication that you need from the existing characteristics of the commoner.

For this purpose, we insisted on the importance of a local ethnography for highlighting and recognizing these elements, for building bridges to the logic and the politics of the commons. Also, we said that it is very important in this intervention process -because obviously we do not think of intervention in terms of indoctrination or patronage or anything like that- it is very important to find organic bridges and organic intellectuals who will communicate with the various social groups in this attempt to diffuse the discourse of the commons. And here if an organization existed, it would have to identify those local agents or specific figures who can play such a role. Also, in this transformation of the movement from the bottom up, it is important that local communities involved in the process of self-creation of commons have a presence at the level of networking and institutional intervention. In that way you build a different conscience, you create different perceptions and bonds. But the individuals involved with this networking and this participation at the other levels should alternate over time so there is a wider osmosis within the various social groups.

Now, as far as the methodology of communicating with the common sense is concerned: obviously all modern social networking media, all social media, connecting with truly existing local needs and concerns. We identify them, and through them we communicate how these needs and concerns could be addressed from the perspective of the commons. And something else which many of us do is a kind of ‘entryism’ -that is how we dubbed it –in education, that is, the diffusion of the ideas and practices of the commons in education, and we know how we do this. We can teach some relevant courses at the university or we can have research projects that do that, or initiatives in secondary education, such as the ones some of us will be involved with in the coming months. Those of us who have attempted it, we have seen in practice that it generates small, yet immediate results, which could spread the

seed of the commons. So, we are done with our thematic issues...and there is no time for questions right now because we are running late...

Athina Karatzogianni: We talked about...the thematic issues we talked about the most were C1, C2 and A2. So, we talked about the organic crisis that currently exists in capitalism, but also about an ideological crisis, which will occur in post-capitalism, and that various sides are deep in this crisis, but they are also in internal crisis. That is, the Left is in an internal crisis and in a conflict over what must be done. And what we discussed is that an answer must be given as well as a form of integration, resolution, consensus... that there must be some integration and consensus –and specifically from the Left where, I think, we all come from– an integrated system and if that system refers to the commons and emerges in the context of the commons, then it must speak to the economic, the social and the political level simultaneously. It needs to be integrated in that sense.

In other words, this imaginary does not say ‘we want universal basic income’ and this must be done in order to provide the solution...We also talked about how P2P and peer production created an imaginary and an enthusiasm, but it did not solve the problem because that approach was also fragmentary. Therefore, it is not possible to have an autonomous agenda, and an example that Christos [Giovanopoulos] gave was about solidarity structures, that they are too integrated in relation to the general political-economic style, but from what I gathered what is funny about those people is that they do not recognize their processes as a commons. Sometimes they do not even recognize that a movement of the commons exists, and it was the Social Clinic in specific that Christos [Giovanopoulos] mentioned in his research. And because of that reason, because they do not recognize what they actually do, it is a problem how to integrate their practice into society and how this can scale-out or scale-up, or whatever. Then I said that no matter what you do, there is a looming ecological disaster. Whether you attain better processes or not, how is that relevant to the looming ecological catastrophe? Then we talked about how climate change can influence these commons processes and where we are headed anyway.

Then we talked about the digital commons, and I shared my experiences on the platform ideologies I saw in 2015-2017 in Barcelona, Berlin, [and] Paris, that the labour process has not been re-designed [in these platforms], that is, they say many things and there is a lot of great things happening in that discourse, but in practice there is a problem because the relations of production have not changed and the question is how to change these relations of production.

Then, Panos [Antoniadis] talked about Zurich and the space they have created there, which is identity-less, it has no identity, it bears the [name of the] street, and they want this autonomous effort to be characterized by openness, rather than by a dominant figure...it reminded me of an interview I did in Shanghai with Chinese opponents of the regime, who did not even understand they were against the regime. They were telling me ‘we are just having this space and we rent it out to other artists. We are not a political movement.’ So, they were saying that culture, liberalization and freedom of expression and all those things they were asking for were not something political. Saying ‘we just have these spaces’ and ‘we

are not doing anything political,' that may apply in some countries where people cannot hold a physical mobilization, but we see the same a-political trend in other countries, too. In Extinction Rebellion, they say 'we don't want to steer political parties. We are just working on these issues and anyone who wants to do something about them is with us.' So, there is this identity or strategy –how closed or open you leave the identity– and that affects the strategy of an organization or a movement. Then we talked about ideologization...because I was telling Panos [Antoniadis] that 'you don't make explicit what you do in this organization,' because he was telling me that 'the way we work is like a microbe that can spread, but it is not ideologically explicit, it doesn't fit any ideological box.'

Then we talked about leadership and distributed leadership and its problems, and I made a joke that, for the past 25 years, we have Subcomandante Marcos, because the 'comandante' is the people and there is this way of thinking in the Left that we must have diffuse, decentralized, distributed, rhizomatic leadership, but the end result, in my opinion, is that there is no leadership. Essentially, there is no leadership, and that creates the problem that there is no visible leadership and how it communicates with hierarchies and institutions...all that is a problem. Then we talked about how that leadership emerges, because the people of Extinction Rebellion in Lyon were telling me that we are 50 core members, but then there are seven hundred more people who participate in it. But, essentially, the core is 50, so there is a structure of leadership there with a core and a periphery, and this is open, it is not hidden, it is not a crypto-hierarchy, they have done it that way, it has happened organically. But that doesn't mean it is horizontal, and that's why I liked the pseudo-dilemma of the horizontal, because this horizontality is destructive in some way.

The other thing is how this leadership and the way in which it is organized, the structure of affectivity it has...that is, how effective that leadership is, if it is mis-leadership, if it is misleading, how it communicates internally and externally, and so on. Then we talked...we were discussing why QAnon has all of a sudden hundreds of thousands of supporters and it has twenty people –they have reached twenty-six now– who are candidates in the American elections and they have made this leap...that is, the conspiracy theorists have managed to have candidates in the American elections, whereas the Left...of the commons...hasn't. I mean that there is a communication problem and that branding, which someone mentioned, might be more necessary than this framing of the movement, communication, mobilization, coordination, etc. With respect to leaderlessness, that there is no leadership, when the people here in Leicester created the Black Lives Matter movement –who for the most part were very young, teenagers and early twenties– they had to find pre-existing networks -and some of them were not horizontal, such as Stop Racism or anything else that has been around here for the last twenty years– to get help on how to organize their own protest and their own manifesto and how to reach out to the institutions, meaning the City Council, and reach an agreement on how to do that successfully in the midst of the covid pandemic and in accordance with every safety regulation...therefore, there must be some leaders for the new generation to do what it has to do, so this horizontality...people don't know where to go to organize themselves and get help and feel they have support, and young people in particular.

Then we talked about integration and the question of reform, because we were discussing about the three faces of Janus –resistance, alternatives and reform– and a thing that Christos [Giovanopoulos] said and we agreed that it is very important is the idea of time: that Athina can be in four-five different times and how that thing can be integrated so that we can understand each other. The problem with that...and I really liked Christos' idea that ideologization and how we do ideology is basically how we are in time and space, how we connect to it, you could say how we attach to symbolic order, but it is how we understand it...when people live in different time-spaces so to speak, that may have to do with the position they occupy in the production system or with the class they belong to, and so on.

And to me what is very important is that we are not in '68, we are not in the '60s, we are at a time when we are essentially 'digital by default' due to the pandemic, and the problem this generates is affective polarization, and we have no idea where we belong ideologically because we have lost the sense of time and space. Then we talked a bit...about young people who have been raised under capitalism –for whom the social code is capitalism– and that the Internet is their main source of knowledge, where they read and learn things. And a youngster, aged 17, who is at the Climate Youth Strike in Lyon, turns to me and tells me 'yes, we don't want the French Greta [Thunberg], we want a diffuse model'...So, they are conscious, it has become part of their ideology that they don't need leaders and that leadership must be diffuse, and that everyone should participate, which, I think, creates some organizational problems.

And you ask this generation: 'what do you think should happen in the future?' And they tell you something along the lines of 'we need more public utilities,' that is, they are talking about some form of communism, and you ask them 'what have you read about that?', and what they tell you is 'I've been reading and watching stuff online,' but they haven't read any classic texts, which means they are in a different time-space, they come from a different place so to speak... And we were saying there is no countervailing force, there is no nemesis in the situation we experience, there is no rival vision, and then we talked about 'out-scaling'...And in the end, we had a methodological discussion –which I won't mention now, because there is no point in doing so– through which we came to the conclusion that there is a problem with framing and the strategy [of] identity –this is a very big problem in the commons, how open you leave the identity, and that has been so since open source, which [as an identity] emphasized that it was not cyber-communism, and FLOSS (free, libre, open source software), which was more radical...this ideological problem, I think, has been assimilated in many fronts, how open you leave the identity...the definition of the commons, to leave it open is very nice, but if you leave it too open as a strategy, in order to attract more people to the movement, then the movement loses some of its specific substance, which is to antagonize capitalism as a different type of social logic and so on. I think I'll stop at this point...